

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

SOVĚTSKÝ A KUBÁNSKÝ TOTALITNÍ REŽIM

Autor práce: Petr Jeníček

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: kombinované

Vedoucí práce: Mgr. Štěpán Strnad

Katedra: Katedra společenských věd

2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Štěpánu Strnadovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

JENÍČEK, P. *Sovětský a kubánský totalitní režim: bakalářská práce*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2011, 54 s.
Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Štěpán Strnad.

Klíčová slova: sovětský totalitní režim, kubánský totalitní režim, porušování lidských práv, komunistický režim, Josef Vissarionovič Stalin, Fidel Castro

Práce pojednává o sovětském totalitním režimu a jeho úpravě na Kubě. Shrnuje vznik a dějiny obou režimů a sleduje jejich společné a rozdílné rysy. Porovnává role hlavních představitelů obou režimů, kterými byli Josef Vissarionovič Stalin a na Kubě jím stále ještě je Fidel Castro. Analyzuje jejich role a dopad na společnost.

ABSTRACT

JENÍČEK, P. *The Soviet and Cuban Totalitarian Regime: Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2011. 54 p.
Supervisor: Mgr. Štěpán Strnad.

Key words: Soviet totalitarian regime, Cuban totalitarian regime, encroaching on human rights, communist regime, Josef Vissarionovič Stalin, Fidel Castro

This bachelor thesis discusses the Soviet totalitarian regime and its modification in Cuba. It summarises the foundation and history of both regimes and it watches their common and different features. The work compares roles of both main representatives of the regimes – Josef Vissarionovič Stalin and in Cuba it is still Fidel Castro. It analyses their roles and consequences on the society.

Obsah

ABSTRAKT	4
ABSTRACT	5
ÚVOD	7
1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	8
1.1 METODY	8
2 TOTALITNÍ REŽIM V BÝVALÉM SOVĚTSKÉM SVAZU	9
2.1 ŘÍNOVÁ REVOLUCE A VZNIK REŽIMU	9
2.2 OBDOBÍ PŘED DRUHOU SVĚTOVOU VÁLKOU	10
2.2.1 Kolektivizace	13
2.2.2 Hladomor na Ukrajině	14
2.2.3 Velký teror	15
2.2.4 Lavrentij Berija	19
2.3 OBDOBÍ DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	20
2.3.1 Teror ve východním Polsku	20
2.3.2 Deportace v pobaltských státech, Povolží a krymských Tatarů	20
2.3.3 Válečné operace, katyňský masakr, konec války	22
2.4 POVÁLEČNÉ OBDOBÍ	25
2.4.1 Následky války	25
2.4.2 Kulturní čistka	27
2.4.3 Konec stalinismu a Stalinova smrt	27
2.4.4 Období po Stalinově smrti, odsouzení Stalinova kultu osobnosti	30
2.4.5 Odvolání Chruščova, Brežněvova éra	31
2.4.6 Zhroucení Sovětského svazu	32
3 TOTALITNÍ REŽIM NA KUBĚ	36
3.1 VZNIK TOTALITNÍHO REŽIMU NA KUBĚ	36
3.1.1 Odpor proti Batistovu režimu	36
3.1.2 Partyzánská válka	38
3.1.3 Revoluce	39
3.2 CASTROVA KUBA	40
3.2.1 Revoluční zákony a ekonomické změny	40
3.2.2 Kubánská krize	42
3.2.3 Kubánská raketová krize	43
3.2.4 Odvrácená stránka Kuby	45
3.2.5 Ve službách sovětského impéria	46
3.2.6 Sedmdesátá a osmdesátá léta na Kubě	47
3.2.7 Kuba po kolapsu Sovětského svazu na začátku devadesátých let	48
3.2.8 Současná Kuba	50
ZÁVĚR	51
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53
SEZNAM ZKRATEK	55

ÚVOD

V této bakalářské práci se budu věnovat sovětskému totalitnímu režimu, jeho vzniku, vývoji a zániku. Tomuto se budu věnovat v první části mojí práce a chci tomu věnovat poměrně hodně prostoru. Totalitní režim v Sovětském svazu ideově vznikl a proto si myslím, že je třeba ho popsat velmi podrobně, aby mohl být následně srovnáván s kubánským, který vznikl v roce 1959 a snažil se převzít sovětský model. Je otázkou, zda se to skutečně povedlo vzhledem k rozdílným geografickým podmínkám obou zemí, mentalitě obyvatel apod. Zaměřím se na jednotlivá období od vzniku režimu až po jeho rozpad. Chci se více zastavit u velkého teroru v třicátých letech a kolektivizaci. Velký prostor chci věnovat druhé světové válce, jejímu průběhu a konci, protože Sovětský svaz hrál v této válce velmi významnou roli. Chci se zaměřit na období po druhé světové válce a průběh režimu po smrti Josefa Vissarionoviče Stalina. V práci se tomuto muži chci věnovat velký prostor a snažit se pochopit většinu jeho rozhodnutí, které jsou podle mne naprosto nepochopitelné a je zřejmě nemožné k nějakému výsledku dojít.

Chci se zamyslet nad tím, proč tento státník nebyl nikdy odstraněn a jakým způsobem se mu podařilo ovládnout půl světa. Chci zkoumat ideologickou stránku režimu, ale samozřejmě se zastavit i u ekonomické stránky. Velkou část chci věnovat porušování lidských práv. V závěru první části se chci zabývat rozpadem Sovětského svazu a dopadu na nejen na Kubu, ale na celý východní blok, kde se komunistické režimy následně zhroutily a vymanily se z područí Sovětského svazu.

Ve druhé části chci zmapovat vznik, vývoj a průběh totalitního režimu na Kubě. Tento režim je vlastně jednou z posledních „bašt“ socialismu na světě spolu s KLDR. Chci se zastavit u karibské krize na začátku šedesátých let minulého století, kdy svět byl na pokraji jaderné katastrofy a významnou roli v tomto konfliktu hrály Sovětský svaz, USA a právě Kuba. Celý průběh režimu chci popisovat ve spojitosti s Fidelem Castrem, který mi osobně byl vždy mnohem blíží než J. V. Stalin, ale možným důvodem je nedostatek informací o tomto muži. Fidel Castro mě začal zajímat v době, kdy Kubu navštívil papež Jan Pavel II., který byl jedním ze strůjců zániku komunismu ve východní Evropě. Setkání těchto dvou mužů mi připadalo velmi paradoxní. V poslední části se budu věnovat porovnání obou režimů a hledat ideologické a ekonomické spojitosti. Chci vycházet z česky psané literatury našich i zahraničních autorů.

1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Hlavním cílem práce bude popsání a zmapování průběhu sovětského totalitního režimu, kde ideově vznikl a následně kubánského totalitního režimu, porovnat je a sledovat jejich společné a rozdílné rysy. Budou porovnávány role hlavních představitelů obou režimů, Josefa Vissarionoviče Stalina a Fidela Castra a jejich dopad na společnost. Bude porovnáván rozdílný vývoj režimů a hlavním zaměřením bude porušování lidských práv. Oba režimy budou zkoumány především z ideologického, ale i ekonomického hlediska. V práci se také zaměřím na celosvětové události, které měly určitou souvislost s oběma režimy. Dále bude zmíněn vzájemný vztah obou zemí a rozpad Sovětského svazu a katastrofální dopad na Kubu.

V této práci chci také detailně přiblížit společné a rozdílné rysy vězeňských systémů obou režimů. Také budou nastíněny vztahy mezi USA a Kubou a jejich dopad na celosvětovou politiku.

1.1 Metody

V této práci použiji převážně metodu historickou a částečně metodu deskriptivní.

2 TOTALITNÍ REŽIM V BÝVALÉM SOVĚTSKÉM SVAZU

2.1 Říjnová revoluce a vznik režimu

Zatýkáni, mučení a popravy se v Rusku vyskytovaly už dávno před nástupem Josefa Vissarionoviče Stalina. Ruští carové, především Ivan Hrozný a Petr Veliký svou moc upevňovali tím, že se snažili vyhladit veškerou opozici. Rok 1917 znamenal předěl v ruských dějinách. Přinesl abdikaci cara Mikuláše II. a konec dynastie Romanovců. Vladimír Iljič Lenin se vrátil ze svého švýcarského exilu, když mu volný průjezd povolili Němci. Byl posedlý revolucí. Hnala ho nenávist k Romanovcům, která v něm byla od doby, kdy byl popraven jeho bratr Alexandr za účast na atentátu na cara. 25. října 1917 byla svržena Prozatímní vláda v Petrohradu, která měla v čele Alexandra Kerenského, který byl právník a hlavně skvělý řečník. Následně se cesta k moci Leninovi otevřela, když se Kerenskij neshodl se svým vojenským velitelem generálem Kornilovem. Kerenskij vyzval všechny levicové síly k zabránění „kontrarevoluce“. Kornilovův puč byl sice poražen, ale před bolševiky, kteří jako jediná strana organizovali vlastní vojenské síly se Kerenskij a umírnění levicoví politici ocitli prakticky bezbranní. Revoluce začala podle gregoriánského kalendáře 21. října 1917. Uskutečnili ji vojáci, kteří byli na povel bolševikům. Bylo jich několik desítek tisíc. Ale víc než těch, kteří by byli ochotni chránit Kerenského prozatímní vládu. K bolševikům se přidali i někteří carští důstojníci, kteří vůči Kerenskému zahořkli. Bolševici následně obsadili některé klíčové budovy a dopravní uzly spolu vyhlášením nové vlády. Revoluce v Rusku trvala vlastně pět dní. Otázkou bylo, kdy je vlastně země zralá pro socialismus. Mnoho Leninových kritiků i stoupenců se shodovalo, že základním problémem čerstvě narozeného bolševického režimu bylo to, že hospodářství Ruska je spíše zemědělské než průmyslové a tak vlastně není pro socialismus dost rozvinuté.¹

Zaujala mě charakteristika Ruské komunistické strany (bolševiků), tak zněl její oficiální název po Říjnové revoluci, jak ji ve své knize uvádí MOULIS²: „Byla to nejextrémnější levicová předrevoluční strana ruského politického spektra, navazující na ilegální proudy nejnesmiřitelnějších odpůrců carismu v minulém století. Vyrostla z ruské sociální demokracie a dospívala v neustálých střetnutích s jejím umírněným

---

¹ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 27-31.

² MOULIS, V. *Běsové ruské revoluce*. Praha, 2002, s. 7.

křídlem, tzv. menševiky. Na rozdíl od nich neměla s evropskými socialisty mnoho společného. Snoubila se v ní myšlenková rigoróznost s krajnostmi, typickými pro ruská revoluční hnutí. Lidé, kteří bolševiky vedli, se nazývali profesionálními revolucionáři: žili mimo společnost a zabývali se pouze přípravou revoluce, často v ilegality nebo v cizině....“

2.2 Období před druhou světovou válkou

Říjnový převrat skoncoval s demokratickými experimenty socialistů a liberálů a nový režim rozpustil carskou policii a justici. Největším problémem nového režimu byl nedostatek chleba. Nový režim vydával dekrety o půdě, kterými uzákonil zabránění půdy rolníkům. Zároveň neruským národům slíbil právo na sebeurčení. Tímto zlikvidoval poslední zbytky státního pořádku. Svrchovanost práva byla vlastně vyhlášena na ulici. Bolševici byli ničitelé, zatímco jejich odpůrci hledali východiska v legislativních postupech, oni je zcela ignorovali. Odpor proti režimu nebyl veden promyšleně a násilně. Neměl tak proti komunistickému teroru šanci.³

Bylo zrušeno stávající ruské právo. Lenin se snažil budovat z ničeho nový aparát. Byla založena bolševická tajná policie Čeka. Začala vlna bolševického teroru. Bolševické násilí se začala zaměřovat nejen na skutečné odpůrce režimu, ale i na vrstvy, které označovali za nebezpečně nakažlivé, tj. šlechtu, kněží, kulaky, kozáky a statkáře. Cílem bolševiků bylo strhnout na svoji stranu 90% obyvatelstva a zbytek zničit. Došlo ke vzniku Sovětského svazu, kdy byly připojeny Ukrajina, středoasijské republiky a zakavkazská část impéria. O něco později pak Gruzie, ze které pocházel Leninův žák Josef Vissarionovič Stalin. 30. srpna 1918 byl spáchán atentát na Lenina, když se vracel ke svému vozu po projevu v Michelsonově továrně v Moskvě. Atentát Lenin přežil s lehkými zraněními. Hlavní podezřelou byla bývalá anarchistka Fanny Kaplanová, která byla odsouzena na doživotí za zastřelení vládního úředníka v roce 1907. Když byla zatčena, tak doznala svůj úmysl zabít Lenina především ze zklamání z bolševiků. Nikdy se však skutečně nezjistilo, kdo střílel, zda to skutečně byla Kaplanová a zda jednala sama nebo do atentátu byl zapleten ještě někdo jiný.⁴

---

³ BABEROWSKI, J. *Rudý teror*. Praha, 2004, s. 27.

⁴ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 34-35.

Po přežití atentátu se Lenin už dlouho ze své velitelské činnosti netěšil. První záchvat mrtvice utrpěl v květnu roku 1922. Po pár měsících se snažil do práce vrátit, ale prosinec 1922 pro něj znamenal další záchvat mrtvice, ale když potom v březnu roku 1923 přišel třetí, už nebyl schopen dál pracovat a prakticky až do své smrti o deset měsíců později nebyl schopen pohybu. Za Leninovo působení došlo k vytvoření největšího absolutistického systému v historii, který potom vložil do rukou svého žáka Stalina. Stačil si však uvědomit a rozpoznat Stalinovu povahu a neúspěšně se ho snažil zastavit. Stalin dostal svolení Lenina kvůli jeho nemoci izolovat. Ten se potom snažil bojovat už jenom pomocí diktovaných vzkazů. To bohužel nemělo velký účinek. Snažil se prosadit dělnický vliv do Ústředního výboru, ale bylo už příliš pozdě. Stojí za to zmínit ještě další osobu v pozadí. Tou je Lev Trockij. Byl v podstatě druhým mužem po Leninovi a byl zodpovědný za budování Rudé armády. Lenin spolu se zhoršujícím se zdravotním stavem s obavami pozoroval stále rostoucí výhrady Stalina vůči Trockému. Krátce před smrtí napsal ještě svoje „testamenty“ kde se snažil podpořit Trockého a vyjadřoval pochybnosti o vhodnosti Stalina do čela výkonné moci. Těsně před smrtí už Lenin nedokázal mluvit ani psát a zemřel 21. ledna 1924.⁵

Leninův pohřeb proběhl bez Trockého přítomnosti. Stalin řídil pohřební ceremoniál a rakev nesli spolu s ním ještě dva vlivní členové levého křídla politbyra: Grigorij Zinovjev a Lev Kameněv. Oba se obávali, že Trockij se chce zmocnit vedení a potom se jich zbavit. Stalin se Trockého velmi obával. Trockij byl zdatným politickým protivníkem. Přidal se k bolševikům v červenci 1917 a poté ovládl petrohradský sovět a po Říjnové revoluci se chopil moci. Pro Stalina bylo nyní nutné velmi pečlivě připravit půdu pro jeho odstranění. Neustále se však snažil budit dojem, že je neustále věrný Leninově odkazu a památce. Další fází bylo, že Stalin se snažil vypouštět fámy a pomluvy o Trockém především o tom, že Trockij kdysi posílal před popravčí čtyři příslušníky Rudé armády. Trockij vyzýval k celosvětové revoluci a šíření komunismu i za hranice Sovětského svazu. V tomto měl podporu i Zinovjeva a Kameněva. Naopak Stalin tvrdil, že nejdůležitější je především ubránění komunismu v Sovětském svazu. Stalinova moc rostla a tím více si uvědomoval své ohrožení a rostl jeho strach. Uvědomoval si, že k udržení moci nepotřebuje ani Kameněva a Zinovjeva. Ti byli

---

⁵ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 35-39.

nakonec vyloučení z ústředního výboru a následně ze strany. Trockij byl pro Stalina natolik nebezpečný, že ho nechal poslat do vyhnanství v Kazachstánu.⁶

Stalin se vlastně přibližoval stanoviskům Trockého a Zinovjeva, ale k jejich politické rehabilitaci nedošlo. Stalin postupně zbavoval vlivu všechny, kteří byli nějakým způsobem v opozici vůči němu. Z nejvyššího vedení byli odstraněni Bucharin, Rykov a Tomskij. V ústředním výboru si však svoje postavení zachovali, protože se nakonec Stalinovi podřídili a provedli sebekritiku. Kolem Stalinovy osoby se vytvořil kult v roce 1929 u příležitosti jeho padesátých narozenin. Od této doby postupně utichá kritika kolem jeho osoby a Stalin se prakticky stal samovládcem a nikdo kolem něho se neodvažoval jakékoliv kritiky nebo vyjádření jakékoliv pochybnosti. Stalin se stal diktátorem, který zatýkal a nechával popravovat členy politbyra a nikdo se neodvažoval mu v tom zabraňovat.⁷

Dvacátá léta velmi vystihuje citát Lva Trockého, přestože od něho to vyznělo poněkud paradoxně, na sjezdu strany v květnu 1924 „Soudruzi, nikdo z nás nechce ani nemůže jít proti straně. Strana má nakonec vždy pravdu, neboť je to jediný historický nástroj, který je dán proletariátu k vyřešení základních problémů... Vím, že na rozdíl od strany nemůže mít nikdo pravdu. Je možné pouze mít pravdu pouze se stranou a jejím prostřednictvím, neboť dějiny nevytvořily jiný způsob, jak uskutečnit to, co je pravda.“⁸

Představitelé strany si navzájem nedůvěřovali a vzájemně se obviňovali. Vytvořil se stihomam kolem Stalina a jeho pomocníků a toto vedlo v 30. letech k masovému stalinistickému teroru. Toto je můj názor.

Jak zmiňuje BUTLER Stalinovu roli: „Stalin se za pomoci státního teroru stal nezpochybnitelným vládcem Sovětského svazu. Řada nekompromisně prosazovaných pětiletých plánů vyhnala množství sovětských občanů z půdy a uvrhla je do chudoby a bídy.“⁹

Potom co se Stalin stal neomezeným vládcem, pokračoval v přeměně OGPU, která nahradila tajnou policii Čeku a tím vytvořil dokonalý represivní nástroj.

---

⁶ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 39-45.

⁷ BABEROWSKI, J. *Rudý teror*. Praha, 2004, s. 62.

⁸ BABEROWSKI, J. *Rudý teror*. Praha, 2004, s. 69.

⁹ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 45.

V listopadu 1928 v projevu k ústřednímu výboru, kde ocenil úspěchy nového sovětského zřízení, které podle něho překonalo i vyspělé kapitalistické země a vymezil nadcházející kroky. Přesto se nepokoušel ignorovat hrozivý stav sovětské ekonomiky a prohlásil: „Abychom dosáhli konečného vítězství socialismu v naší zemi, musíme předejít a překonat tyto země technicky a ekonomicky. Buď to zvládneme, nebo nás zaženou do kouta.“¹⁰

2.2.1 Kolektivizace

Stalin stále trval na budování socialismu v obklíčení a bez vnější pomoci. V té době Sovětský svaz potřeboval zdroj levného obilí, aby dokázal nakrmit rostoucí počty dělníků. Bylo nutné přeměnit soukromé hospodářství ve velká přísně řízená družstva. Tím začala kolektivizace, o které bylo od počátku rozhodnuto, že se bude prosazovat silou. Překážkou pro kolektivizaci byla menšina zámožných sedláků, takzvaných kulaků, kteří by při nedostatku spotřebního zboží nebyli ochotni prodávat obilí za nízké ceny. OGPU tedy začalo rozdmýchávat nenávist ke kulakům. Posílilo se OGPU a to byl zásadní prvek při prosazování Stalinovy řady pětiletých plánů, které měly především za cíl dodávky potřebného obilí. Stalin se všemi prostředky snažil zlomit odpor kulaků. Kolektivizace měla změnit život 20 milionů lidí v 600 000 vesnicích. Zemědělské usedlosti se slučovaly do družstev. Předpokládalo se, že společná hospodářství budou mnohem výkonnější než malé soukromé statky. Dodaly se traktory a kombajny, které byly mimo finanční možnosti chudých sedláků. Díky postupné mechanizaci zemědělství se ušetřená pracovní síla přesouvala do dolů, továren a na stavby. Rušily se soukromé obchodní firmy. Za státem stanovené ceny se vykupovaly předepsané dodávky obilí a dalších plodin. Jednotlivcům se v některých případech ponechalo jejich obydlí a část půdy, ale ani to nemělo svoje pevně daná pravidla. Na začátku třicátých let vydal Stalin další dekret. Kulaci měli být uvězněni nebo zastřeleni a jejich rodiny deportovány nebo vyhnány ze svých usedlostí. OGPU určovala, kdo má být zařazen mezi kulaky. Rozbíhala se první fáze pětiletky a venkov byl pod stále větším tlakem tvrdých požadavků. Venkov nebyl schopen plnit požadované dodávky obilí. Kvóty dodávek obilí se neustále zvyšovaly. Za nesplněné nebo opožděné dodávky se ukládaly tvrdé tresty jako vězení nebo nucené práce. Pod vedením místních náčelníků OGPU se zřizovaly domobranecké oddíly a vysílaly se do míst, kde převládaly nepokoje. Nejhorší situace byla na Ukrajině. Tu Stalin považoval díky silnému národnostnímu cítění a

---

¹⁰ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 45.

vysokému počtu obyvatel za velkou hrozbu režimu. Kolem deseti miliónů ukrajinských sedláků bylo násilně nahnáno do družstev a následně bylo nařízeno zabavit zásoby obilí, uzavřít hranice, zakázáno cestování a dovoz potravin. Úřady zabavily osivo, dobytek a obilí.¹¹

Jak uvádí BABEROWSKI¹² „Víc než dva milióny lidí byly připraveny v letech kolektivizace o všechnen svůj majetek a deportovány na Sibiř nebo do střední Asie, víc než třicet tisíc lidí odsoudily k smrti a zastřelily takzvané trojky GPU. Současně s deportacemi kulaků v letech 1930 až 1933 rostl také počet pracovních táborů a vyhnaneckých kolonií. Režim objevil nucenou práci jako prostředek socialistického výrobního způsobu a jako metodu převýchovy člověka. Kolektivizace vlastně zrodila gulagy, neboť umožnila bezpečnostnímu aparátu lidí podle potřeby stigmatizovat, zatýkat a odesílat do táborů jako pracovní otroky. Tento teror neskončil ani po dovršení kolektivizace...“

Stranické vedení se koncem dvacátých let rozhodlo pro urychlenou průmyslovou výstavbu země. Na to ovšem chyběly prostředky. Zbyla tedy jediná možnost a to „vyždímat“ je z venkova. Prostředkem se tedy stala kolektivizace, což znamenalo zrušení soukromých hospodářství a jejich nahrazení kolektivními zemědělskými podniky. Tento krok, místo očekávaného politického a hospodářského zisku, ovšem zničil ruskou vesnici tak, že se z toho dodnes nevzpamatovala. Likvidace kulaků znamenala totální devastaci sovětského venkova. Stačí uvést jediné číslo k doložení toho, k čemu to celé vedlo. Za pouhých pět let klesl počet kusů skotu ze 60,1 milionů na pouhých 33,5 milionů.¹³

2.2.2 Hladomor na Ukrajině

Podle mého názoru tehdejší situaci na Ukrajině velmi dobře vystihl britský novinář Malcolm Muggeridge, který byl původně sympatizantem komunistů a doslechl se o hladomoru na Ukrajině, tak Ukrajinu navštívil a později vzpomínal: „To nové na tomto konkrétním hladomoru, co ho činilo přímo ďábelským, představovala skutečnost,

---

¹¹ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 45-50.

¹² BABEROWSKI, J. *Rudý teror*. Praha, 2004, s. 93.

¹³ MOULIS, V. *Běsové ruské revoluce*. Praha, 2002, s. 19.

že nebyl důsledkem nějaké katastrofy, třeba sucha nebo epidemie. Byl promyšleným dílem byrokratické mysli, požadující kolektivizaci zemědělství...bez sebemenšího ohledu na následky a lidské utrpení.“¹⁴

Počet zemřelých hladem na Ukrajině se nedá vyčíslit. Zoufalí lidé se živili vším, co bylo po ruce. Začátkem 30. let na Ukrajině celé rodiny trpěly hladem a podvýživou. Vesnice byly obklíčovány, pustošeny a vypalovány, ničeny dělostřelectvem, nálety a tanky.¹⁵

2.2.3 *Velký teror*

V létě roku 1934 byla tajná policie OGPU nahrazena NKVD, který byl zodpovědný za jednotné řízení celého bezpečnostního a vězeňského systému. To zahrnovalo i takzvaný gulag – řetězec pracovních táborů po celém Sovětském svazu. OGPU se velmi osvědčilo při zatýkání kulaků a zřizování pracovních táborů, přesto se objevil mnohonásobně účinnější nástroj represe – NKVD (lidový komisariát vnitra) v čele s Genrichem Jagodou. Jagoda byl vůči Stalinovi velmi loajální a horečně budoval celý aparát. Milice neboli běžná policie se pod NKVD sloučily a současně s tím vznikly Zvláštní soudy pro kontrarevoluční a teroristické činy.¹⁶

Stalina velmi znepokojovala činnost Martemjana Rutina. Ten byl kandidátem Ústředního výboru a velmi kritizoval drsné metody kolektivizace a získával tím podporu nižších stranických funkcionářů. Důsledkem bylo jeho vyloučení ze strany. Rutin se také zasazoval za znovu přijetí Trockého do strany. Stalin z obav z atentátu požadoval od politbyra souhlas s popravou Rutina, ale neuspěl. Největším odpůrcem tohoto trestu smrti byl Sergej Kostrikov, který jako bývalý novinář působil pod bolševickým pseudonymem Kirov. Ten se stal členem politbyra a tajemníkem ústředního výboru a stranické organizace v Leningradu. Dostal tam za úkol se postupně zbavovat opozice. Byl si zdánlivě velmi blízký se Stalinem, mnozí ho považovali za jeho nástupce. Kirov toto sblížení podcenil. Stalin se snažil Kirova přesvědčit, aby změnil místo a odešel pracovat do Moskvy. To však Kirov odmítl a vrátil se na svůj stranický výbor do Leningradu. Stalin ho přesto pravidelně předvolával do Moskvy, aby nad ním měl dohled. 1. prosince 1934 byl Kirov zastřelen choromyslným členem strany

¹⁴ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 54.

¹⁵ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 55.

¹⁶ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 59-60.

Leonidem Nikolajevem, kterého předtím odmítl zaměstnat. Nikolajev byl následně po neúspěšné sebevraždě zadržen a popraven. Dodnes není jasné, zda za atentátem stál Stalin nebo ne. Je pravděpodobné, že atentát byl pouze samostatnou akcí Nikolajova, který Kirova velmi nenáviděl.¹⁷

Sověti nazývali Velký teror „ježovštinou“ podle tehdejší hlavy NKVD Nikolaje Ježova. Právě v době, kdy Ježov stál v čele NKVD, což bylo v období od září 1936 do listopadu 1938, tak byly represe nejhorší a dopadaly na všechny vrstvy sovětského obyvatelstva od hlavních představitelů strany až po prosté lidi na ulicích. Po celá desetiletí se o Velkém teroru mlčelo. Poměrně známé jsou tři velké veřejné procesy v Moskvě ze srpna 1936, ledna 1937 a března 1938, ve kterých byli souzeni přední spolupracovníci Lenina jako např. Zinovjev, Kameněv, Krestinskij, Rykot, Pjatakov, Bucharin a mnozí další. Ti se postupně přiznávali k těm nejtěžším zločinům jako byly: organizování akcí, jejichž cílem bylo svržení sovětské vlády, zavraždění hlavních představitelů, znovunastolení kapitalismu, provádění sabotáží, podryvání vojenské síly SSSR, rozštěpení Sovětského svazu a přičlenění Ukrajiny, Běloruska, Gruzie, Arménie a celého sovětského Dálného východu k cizím státům. Moskevské procesy se staly velkým zastrášovacím divadlem.¹⁸

Podle BABEROWSKÉHO¹⁹, který uvádí že „...teror zlikvidoval jakýkoli pokus o ustanovení vlastní individuality. Udržoval ve formě totalitní režimy. Mnozí historikové a sovětologové se také spokojili s prostšími odpověďmi: Teror vzešel z diktátora mozku, Stalin ho rozpoutal, aby rozšířil osobní moc a zlikvidoval konkurenty, dalo se vyčíst ze starších historických prací o stalinismu. Proto prý orgie násilí přerostla samu sebe. Byli to takzvaní „revizionisté“, kteří v tom spatřovali spíš důkaz nekontrolovatelnosti násilí. Považovali teror za cosi, co vzešlo ze společnosti, co udržovalo při životě střety zájmů, a proto to političtí vůdci už nedokázali kontrolovat. V jejich pojetí se osamostatnilo něco, co nemělo žádného původce.“

Moskevské procesy měly za snahu vyvolat v celé společnosti atmosféru strachu, což se povedlo dokonale a určitě nejvýznamnější z nich byl ten se Zinovjevem a

---

¹⁷ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 61-63.

¹⁸ COURTOIS, S., WERTH, N., PANNÉ, J.L., aj., *Černá kniha komunismu I*. Praha, Litomyšl, 1999, s. 169.

¹⁹ BABEROWSKI, J. *Rudý teror*. Praha, 2004, s. 102.

Kameněvem, kteří byli násilím nuceni přiznat se ke zločinům, které spáchali spolu s dalšími spoluobviněnými proti režimu. Obžaloba je obvinila z vraždy Kirova a plánování celé řady teroristických útoků proti čelním představitelům Komunistické strany Sovětského svazu. Četba obžaloby trvala několik hodin a v jejím průběhu generální prokurátor Andrej Vyšinskij křičel, že všichni obžalovaní by měli být postříleni jako psi. Zahraniční novináři, kteří byli vpuštěni sledovat tento proces a nevěřicně sledovali toto divadlo, kde se obvinění přiznávali ke všem absurdním zločinům, ze kterých je vinila obžaloba. Po vyhlášení předem připravovaného rozsudku byli Zinovjev i Kameněv popraveni.²⁰

To co se tehdy dělo, podle mého názoru vystihuje Stalinův výrok: „A zničíme každého z těchto nepřátel, ať už je to třeba starý bolševik, vyhladíme celý jeho rod, celou jeho rodinu. Nemilosrdně rozdrtíme každého, kdo svými činy nebo myšlenkami zaútočí na jednotu socialistického státu. Na likvidaci všech nepřátel, jich osobně i jejich rodin – do posledního člena!“²¹

Je třeba se také zmínit o tom, jak toto období postihlo průmysl a zemědělství. To popisuje například BABEROWSKI²² takto: „...teror se zaměřil nejen proti komunistům, státním funkcionářům a jejich věrným stoupencům v aparátech. Postihl také vedoucí hospodářské pracovníky, ředitele továren a předsedy kolchozů, kterým šlo o život, když se neplnil plán, vyrábělo nekvalitní zboží, nebo když došlo k mimořádné události, neboť tam, kde se neplnily úkoly, pracovali nepřátelé a sabotéři. Tento teror byl rozpoután hned na začátku druhého pětiletého plánu. Jen v Doněcké oblasti bylo v období 1933–1936 odsouzeno víc než 1500 vedoucích pracovníků a inženýrů a byli jako „sabotéři“ a „záškodníci“ odesláni do koncentračních táborů. Toto cejchování sloužilo v neposlední řadě k negativní integraci. Kde byli zatýkáni manažéři a rudí ředitelé, mohli se dělníci a rolníci mstít na vrchnosti. Režim tak udržoval ředitele továren a inženýry ve stavu trvalého strachu a mobilizoval dělníky, aby hájili záležitosti vedení strany. Byli to především takzvaní stachanovci, kteří se chopili nabídky režimu k denunciaci nepřátel.“

---

²⁰ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 66-67.

²¹ BABEROWSKI, J. *Rudý teror*. Praha, 2004, s. 134.

²² BABEROWSKI, J. *Rudý teror*. Praha, 2004, s. 134 -135.

Rok 1937 byl rokem hrůzy i pro venkov. Stranické orgány dostaly rozkaz od Stalina, aby zinscenovaly v každém okrese několik veřejných procesů s funkcionáři, předsedy kolchozů a agrotechniky a potrestaly je za nehody, nespokojenost rolníků a především nízkou sklizeň. Rozsudky pak bylo nařízeno uveřejnit v tisku. Sám Stalin svými dopisy žádal stranické tajemníky, aby trestali nehody v kolchozech a špatnou úrodu zastřelením těch, kteří jsou za to odpovědni. I o tomto měl následně tisk informovat. Stalin tak dosáhl toho, že kolchozníci se sami zbavili sabotérů a mohlo se hovořit o úspěšném zemědělství.²³

Velký teror jako politická operace, kterou řídily od začátku až do konce nejvyšší orgány strany tedy Stalin, který v té době ovládal své kolegy z politbyra, splnil dva hlavní cíle. Prvním bylo dosazení poslušné civilní i vojenské správy, které tvořili mladí lidé vychovaní ve stalinském duchu třicátých let a byli poslušní splnit jakýkoliv úkol, který jim byl zadán. Až dosud v různých úřadech působili lidé, kteří měli zkušenosti s buržoazií a carským režimem. Byli narychlo vyškoleni za občanské války. Byli zvyklí si zachovávat svoje úřednické postupy a myšlení a odmítali se slepě podřizovat ideologii. To vedla stalinisty k zamyšlení nad stavem administrativy, kterou mají v zemi. Značná část těchto kádrů nebyla ochotna plnit každý příkaz shora. Stalin potřeboval dosadit lidi, kteří věřili ideologii a splnili by každý rozkaz. Druhým cílem bylo skoncovat se všemi „společensky nebezpečnými živly.“ To, ale byl široký pojem. Jako společensky nebezpečný byl označen každý, kdo páchal činy pro společnost nebezpečné, nebo měl z minulosti styky, které by mohly být nebezpečné pro společnost a režim. Toto se týkalo bývalých kulaků, zločinců, carských úředníků a jiných. Toto šílenství z konce třicátých let poslalo za dva roky na smrt skoro sedm set tisíc lidí.²⁴

Ruský novinář VORONOV si pokládá tyto otázky, které mě velmi zaujaly: „Když zazní ďábelský letopočet 1937, často se přistihnu při tom, že bych rád spatřil oči mužů v čekistických uniformách let třicátých, tváře těch, kteří to všechno vytvořili. Je to zvláštní přání, srovnatelné snad jen s touhou pohlédnout do bezedna. Jenže dodnes nemáme jasnou odpověď na otázku: Kdo byli ti velcí i malí organizátoři teroru, kolečka a převodové páky krvavého lubjanského mechanismu, kde se vzali, jak se stali těmi,

---

²³ BABEROWSKI, J. *Rudý teror*. Praha, 2004, s. 137.

²⁴ COURTOIS, S., WERTH, N., PANNÉ, J. L., aj., *Černá kniha komunismu I*. Praha, Litomyšl, 1999, s. 182-183.

jimiž se nakonec stali? Že je to jen malicherná zvědavost? Jenže jsou ty oči už opravdu minulostí?²⁵

2.2.4 *Lavrentij Berija*

Koncem roku 1938 Stalin dospěl k závěru, že prozatím teror splnil svůj účel, že přílišné množství poprav podkopává produktivitu a morálku. Nikdo se už pravděpodobně nedozví, co Stalina přimělo k rozhodnutí zastavit masový teror. Dosavadní šéf NKVD Ježov byl Stalinem odvolán a postupně byla omezována jeho moc, což nakonec vedlo až k jeho popravě v roce 1940. Jeho nástupcem se stal Gruzínek Lavrentij Berija, který původně studoval architekturu v Baku, ale zlákala ho Čeka a následně začal provádět první čistky, když se stal náčelníkem OGPU pro Zakavkazsko. Berija byl oblíbencem Stalina pro jeho vysoké pracovní nasazení a vynikající organizační schopnosti. Jeho podlézavé patolízalství, ale samotného Stalina velmi dráždilo. Obyčejní lidé si po nástupu Beriji do funkce oddechli. Byl na veřejnosti vykreslován jako dobrotivý reformátor. Začal v NKVD s prováděním reformy. Obecně začal převládat názor, že teror je vyčerpán a zatýkání pro nesmyslná obvinění je vlastně plýtváním pracovními silami. Berija zavedl obvyklé metody policejní práce. Veřejné soudy se konaly pouze v případech, kdy o připravované teroristické činnosti proti režimu měly dostatek důkazů. Berijovým nesplněným úkolem byla likvidace Lva Trockého, který v roce 1940 pobýval v Mexiku. NKVD naplánovala útok na Trockého a po několika neúspěších byl nakonec Trockij zabit fanatickým stalinistou Ramónem Mercaderem, který byl za Trockého vraždu odsouzen na 20 let. Po propuštění v roce 1960 se odstěhoval do Havany, kde dožil pod ochranou Fidela Castra. Dostal titul Hrdiny Sovětského svazu a v moskevském muzeu KGB mu bylo vyhrazeno čestné místo.²⁶

Jak, ale uvádí BUTLER²⁷ : „Přestože Lavrentij Berija patřil jako hlava NKVD k nejbezohlednějším představitelům sovětské vlády, po proběhlých čistkách se objevily snahy vykreslit ho jako poměrně liberálního reformátora. Ve skutečnosti pokračovaly pod jeho vedením zatýkání i popravy stejně jako za Ježova...“

---

²⁵ VORONOV, V. *Sluhové lidu*. Brno, 2005, s. 18.

²⁶ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 70-75.

²⁷ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 74.

2.3 Období druhé světové války

2.3.1 Teror ve východním Polsku

Po uzavření Molotovova – Ribentropova paktu o neútočení začala NKVD rozsévat hrůzu a strach mezi polskými obyvateli Lvovské oblasti, která nyní připadala Sovětskému svazu. Byli zaregistrováni všichni obyvatelé polského původu a začaly deportace. Kdo se na seznamech NKVD ocitl, musel navždy opustit dům nebo statek. Začal rudý teror, který začal po vstupu sovětské armády do východního Polska. Na začátku postihl hlavně zámožné a vzdělané lidi, úředníky, důstojníky, statkáře, policisty, soudce, učitele a intelektuály. Režim použil po rozdělení Polska v roce 1940 strategii etnické čistky. Většina polského obyvatelstva byla bezdůvodně deportována, byly rozděleny rodiny, většina deportovaných ani netušila, kam budou odvezeni. Stejně jako nacisté tak i bolševici chtěli zlikvidovat polský stát a jeho elitu. Systematicky pronásledovali katolické duchovní a důstojníky polské armády.²⁸

2.3.2 Deportace v pobaltských státech, Povolží a krymských Tatarů

Pobaltské státy byly obsazeny Sovětským svazem v létě roku 1940 a tehdy prohlásil náměstek NKVD a pozdější náčelník KGB Ivan Alexandrovič Serov, když vydával pokyny k deportaci: „Operace začne za úsvitu. Po vstupu do obydlí vysídlence shromáždí vedoucí operativní skupiny celou rodinu v jedné místnosti...S ohledem na skutečnost, že značný počet vysídlenců, musí být zatčen a rozdělen do zvláštních táborů a jejich rodiny se musí odebrat do zvláštních usedlostí v určených oblastech, je nejdůležitější provést odvoz hlavy rodiny a ostatních rodinných příslušníků současně a nedat jim vědět, že budou rozděleni.“²⁹

Jak nastiňuje BUTLER: „Deportace zhruba 15 000 Lotyšů, mezi nimi 2400 malých dětí, provedly sovětské bezpečnostní složky v polovině června 1941. Byli nahnáni do dobytčáků, kde strávili týdny, ba i měsíce. Do novin sovětská cenzura nepustila ani zmínku; zbylí Lotyši neměli vůbec žádnou možnost, jak se o osudu deportovaných něco dovědět.“³⁰

---

²⁸ BABEROWSKI, J. *Rudý teror*. Praha, 2004, s. 153-154.

²⁹ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 81.

³⁰ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 81.

K obětem deportací patřili Poláci, Lotyšši, Estonci a Litevci. Stalin byl posedlý nebezpečím zrady národnostních menšin a toto se ještě zhoršilo s Operací Barbarossa, kdy Německo 22. června 1941 přepadlo Sovětský svaz. Němci byli na některých místech vítáni jako osvoboditelé od komunistického útlaku a sebemenší náznak spolupráce nebo nějaké pomoci útočícím Němcům vedl k dalším deportacím. Toto se hlavně týkalo Němců, jejichž předkové přesídlili do Ruska před několika stovkami let a připisovala se jim kolektivní vina za špionáž a opatření proti těmto lidem německého původu zesilovala spolu s postupem Němců přes Ukrajinu ke Kavkazu. Mezi první vysídlenec do Kazachstánu a na Sibiř patřili povolžští Němci, jimž velmi přitížilo trvání na luteránské víře. 28. srpna 1941 vydal Stalin Dekret o vyhnanství a zrušil tím Povolžskou německou autonomní sovětskou socialistickou republiku, která existovala od Říjnové revoluce. Etnické čistky v Povolží byly velmi brutální. Deportovaní dostali k přípravě na evakuaci pouze čtyři hodiny a následně byli přesídleni na Sibiř. Podle různých propočtů bylo v době od 3. do 21. září 1941 přesídleno kolem 366 tisíc povolžských Němců.³¹

Podle mého názoru zcela absurdní a nepochopitelný byl boj bolševiků za 2. světové války. Zatímco armáda válčila s Německem, NKVD myslela na vlastní záměry a bojovala s obyvatelstvem vlastní země. Političtí vůdci věřili, že mají nepřítel nejen před sebou, ale i za sebou. Chtěli deportovat všechny příslušníky nepřátelského národa.

Jak popisuje BABEROWSKI³² :„Bolševici nevedli válku jen proti německému agresorovi, ale také proti vnitřním nepřátelům. K nim patřily všechny etnické skupiny podezříváné z kolaborace. Na konci léta 1941 bylo více než osmdesát procent všech Němců žijících v Sovětském svazu vyhnáno ze své domoviny a deportováno do Kazachstánu, Autonomní republika Povolžských Němců byla zrušena. Dekret Nejvyššího sovětu stvrzující tuto deportaci hovořil o „sabotérech a špionech“, o „nepřátelích lidu“, které je třeba odsunout pryč. Od listopadu 1943 do prosince 1944, kdy německá armáda už nepředstavovala žádnou hrozbu, nechali Stalin a Berija deportovat Krymské Tatary a kavkazské národy Čečenců, Ingušů, Karačejeů, Balkarců, Kalmyků a Meschetů do Střední Asie. V druhé polovině roku 1944 za nimi následovaly do vyhnanství další „podezřelé“ národy: Řekové, Bulhaři a Arméni z Krymu, turečtí

---

³¹ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 82-83.

³² BABEROWSKI, J. *Rudý teror*. Praha, 2004, s. 173.

Meschetové a Kurdové z Kavkazu. Více než 3 miliony lidí byly takto vyhnány ze svého domova, mezi nimi více než 1 milion Němců a 470 000 Čečenců a Ingušů. Ačkoli sovětská armáda bojovala proti Německu, převedla NKVD na Krym a Kavkaz více než 40 000 nákladních vozů a vagonů, kterých bylo naléhavě zapotřebí na frontě. Molotov hájil ještě po desetiletích Stalinovo rozhodnutí vyhnat zmíněné národy z jejich vlastí a deportovat je do Kazachstánu...“

2.3.3 *Válečné operace, katyňský masakr, konec války*

„Když se válečné štěstí nadobro odvrátilo od Německa, Stalin zahájil přípravy na dobytí východní Evropy a poválečné zavedení komunismu. Stalin viděl nepřátele všude, jako zrádce odsuzoval dokonce i své vojáky zajaté či zraněné v boji.“³³

Je těžké popsat asi pocity sovětských vojáků, kteří se ocitli v bludném kruhu. Nebezpečí hrozilo jak ze strany Němců, ale i z vlastních řad, kdy měli neustále v patách NKVD, které nemilosrdně trestalo jakýkoliv náznak ústupu. Tento bludný kruh podle mého názoru způsobil to, že v průběhu 2. světové války tolik sovětských občanů zradilo a odešlo raději bojovat na německou stranu.

V létě roku 1943 utrpěli Němci katastrofální porážku v bitvě u Kursku, což se obecně považuje za bod zvratu války v Evropě. Rudá armáda tak vlastně poprvé dokázala odrazit nacistický postup a od té chvíle se zdálo, že její postup už nemůže nic zastavit. Mezi další úspěchy patřila sovětská ofenziva na Ukrajině. Potom Rudá armáda osvobodila celou oblast a přes řeku Dněpr postoupila do Rumunska a Polska. Po krvavé bitvě na Krymu poté dobyla také opevněné město Sevastopol. V oblastech obsazených Rudou armádou následně Lavrentij Berija organizoval vznik zvláštních oddělení, které byly zřizovány s úkolem vyhledávat potenciální zrádce a zběhy. Zároveň si svoji moc vychutnával tak jako nikdy předtím.³⁴

Civilní obyvatelstvo trpělo útrapami a terorem způsobených válkou stejně jako vojáci. Když Němci pronikli do Stalingradu, byly tam tisíce mrtvých civilistů, kteří zahynuli především kvůli Stalinovu příkazu, že nikdo nesmí opustit město. Žádné jiné město ovšem netrpělo tak jako Leningrad. V září 1941 dosáhla německá armáda okraje města a na Hitlerův příkaz město neprodyšně obklíčila a snažila se vyhladovět. Blokáda

---

³³ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 93.

³⁴ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 93.

města trvala až do ledna 1942. Části obyvatelstva sice bylo režimem umožněno se evakuovat přes zamrzlé Ladožské jezero, ale zbytek byl nucen snášet obrovské útrapy. Museli snášet bombardování německého dělostřelectva, čelili nemocem a hladu. Byli zároveň vystaveni tvrdým trestům, kterým se straničtí vůdci snažili udržet pořádek v obleženém městě. Při obléhání Leningradu zahynulo mezi 600 000 až 800 000 lidí.³⁵

REES³⁶ popisuje události po obléhání Leningradu takto: „Stalinova úporná snaha rozdrtit každého, kdo by se mohl protivit – především pak ty, kdo za války projeví osobní iniciativu a vůdcovské schopnosti -, se jasně projevila i v případě „leningradské čistky“, zaměřené proti čelným představitelům, kteří řídili město v době nacistické blokády. Německá vojska držela Leningrad v obklíčení od září 1941 do ledna 1944 a blokáda města byla jednou z nejhorších a nejtragičtějších epizod druhé světové války. Na sovětské straně při ní zahynul téměř milion lidí, v obleženém městě panoval hlad a docházelo k případům kanibalismu. Obranu Leningradu řídil místní stranický tajemník Andrej Ždanov, a právě iniciativa, kterou se on a jeho kolegové vyznačovali v měsících blokády, podnítila Stalinovu podezřivost....“

GLANTZ obléhání Leningradu hodnotí takto: „I když bitva o Leningrad sehrála v konečném výsledku války významnou roli, ve vojenském smyslu rozhodující nebyla. Pokud však jde o dramatičnost, symboličnost a bezbřehé lidské utrpení, není jí rovno ani ve Velké vlastenecké, ani v žádné jiné moderní válce.“³⁷

Co se týká průmyslu a zemědělství je velmi zajímavá informace, kterou uvádí BUTLER³⁸ o nárůstu gulagů na Sibiři během druhé světové války: „...jejich počty narostly za druhé světové války, kdy přibyli „kolaboranti“, váleční zajatci a muži i ženy odvězení z nacistického Německa, ať už měli či neměli protisovětské názory. Sibiř se za války ekonomicky nesmírně rozmohla díky přesunu celých průmyslových odvětví z evropské části Sovětského svazu za Ural, kde bylo menší nebezpečí jejich zabrání Němci. Po ztrátě zemědělských ploch na západě živilo sibiřské obilí téměř celý Sovětský svaz, aby se mohl bránit proti německému náporu. V počátcích Stalinovy kolektivizace sice sibiřské zemědělství trpělo, což se ale později změnilo díky programu

---

³⁵ BABEROWSKI, J. *Rudý teror*. Praha, 2004, s. 171.

³⁶ REES, L. *Druhá světová válka Za zavřenými dveřmi*. Praha, 2009, s. 384.

³⁷ GLANTZ, D. M., *Obléhání Leningradu*. Praha, 2007, s. 178.

³⁸ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 89.

„rozorání celin“, zaměřenému na intenzivní obdělávání stepí jihozápadní Sibiře a severozápadního Kazachstánu.“

Ve východní Evropě byl nástup Rudé Armády velmi rychlý a zdrcující. Němečtí uprchlíci se zoufale snažili dostat domů. Zhroutila se průmyslová výroba, lidé se vyhrnuli do ulic a strhávali německé nápisy. Významnou roli v událostech v Praze sehrál sovětský generál Andrej Andrejevič Vlasov. Kdysi patřil ke Stalinovým oblíbencům. Ve třicátých letech obdržel Leninův řád a velel tankovému sboru. Osvědčil se při obraně Moskvy v roce 1941 a jako velitel se účastnil i událostí v Leningradu v březnu 1942. Tento svědomitý a poslušný voják už jen těžko dokázal skrývat své výhrady vůči Stalinovu režimu a snil o tom, jak ho odstranit a nahradit jej opravdu socialistickým zřízením. Podal návrh na zřízení antistalinské Ruské osvobozené armády a tvrdil, že tato armáda by přilákala většinu sovětského lidu, který trpěl pod vládou Stalina. Německé vrchní velení tohoto chtělo využít, protože vidělo velmi zajímavou možnost rozkolu v sovětské armádě. S touto myšlenkou ovšem Adolf Hitler zásadně nesouhlasil.³⁹

Rád bych se zmínil o jedné velmi významné události z roku 1944, která tehdy vzbudila a dodnes vzbuzuje celosvětovou pozornost. Jak popisuje TUCKER⁴⁰ tyto události: „...ustupující němečtí okupanti tehdy oznámili, že objevili v katyňském lese blízko Smolenska hromadné hroby obsahující tělesné ostatky 4 443 popravených polských důstojníků. V nastalém rozruchu obvinila Stalinova vláda z tohoto zločinu nacisty. Moskva dnes už přiznala, že mezi koncem března a začátkem května 1940 NKVD tyto důstojníky popravilo. Katyňský les se stal masovým hrobem nejen zavražděných polských důstojníků, ale také pro tisíce a tisíce obětí sovětského teroru, které sem NKVD dopravilo od roku 1935 do roku 1941 k popravám, a pro 135 000 sovětských válečných zajatců popravených nacisty během okupace.“

Generál Vlasov neměl nejmenší chuť se zapojit do bojů proti Němcům nebo Britům a měl jediný zájem a tím bylo osvobození Ruska ze Stalinovy moci. A tehdy tlak okolností přiměl Hitlera změnit názor na existenci osvobozené armády. Vlasov měl velkého spojence v Heinrichu Himmlerovi. Vlasov objížděl zajatecké tábory

---

³⁹ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 99-100.

⁴⁰ TUCKER, C. R. *Stalin*. Liberec, 1995, s. 487.

v Německu a ruské vojáky vyzýval k tažení proti bolševikům. Bohužel neměl velký úspěch a na konci války byl oběšen Sověty jako zrádce.

Konec války výstižně vystihuje BUTLER, který popisuje konec války takto: „Radost všech Rusů z vítězství po skončení druhé světové války zanedlouho vystřídala drsná ekonomická realita, pokračování vnitřního útlaku a rozšíření sovětské moci do východní Evropy.“⁴¹

BABEROWSKI⁴² zhodnotil druhou světovou válku takto: „Sovětský svaz patřil k vítězům druhé světové války, ale jeho občané trpěli následky války ještě víc než poražení. Válka připravila o život víc než 20 milionů lidí, zanechala po sobě 2 miliony invalidů, mrzáků a bezdomovců, kteří se už nedokázali orientovat v civilním životě a nemohli ani doufat v pomoc státu, kterému sloužili v poli....“

Zaujalo mě i stručné shrnutí, kterým popisuje AXELL⁴³ nečekaný obrat druhé světové války na začátku čtyřicátých let: „...v červnu 1941 prakticky všichni tito experti sázeli na bleskové vítězství nad stalinským Ruskem. Přirozeně proto někteří z nich budou hledat příčiny porážky vychvalovaných hitlerovských armád spíše v jejich vlastních nedostacích než v přednostech stalinských armád a generálů i vrchního velitele Stalina samého.“

2.4 Poválečné období

2.4.1 *Následky války*

Následky války těžce otřásly kontrolní mocí a doléhaly na celou společnost. Města byla sužována bandami výrostků a propuštěných vojáků. Válka vyvrhla miliony vojáků mimo hranice Sovětského svazu a lidé se mohli přesvědčit, že velké opěvování strany a vůdců je jedna velká lež a opouštěl je strach z vedení státu. Režim ztrácel kontrolu tam, kde se funkcionáři střetávali s poddanými. Funkcionáři se snažili násilím a terorem obnovit svoji moc a sahali k metodám, které používali už před válkou. V roce 1946 dal režim najevo, že se nevzdá doзору nad venkovským obyvatelstvem

---

⁴¹ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 111.

⁴² BABEROWSKI, J. *Rudý teror*. Praha, 2004, s. 176.

⁴³ AXELL, A. *Válka a Stalin*. Praha, 2009, s. 218.

prostřednictvím kolchozů. Rolníci žili v bídě, ve zničených a zpustošených vsích, bez tažného dobytka a bez strojů. Kolchozní život se tak pomalu vracel do jejich životů. Stalin vydal nařízení o zvýšení počtu pracovních dní a to umožňovalo trestat kolchozy, které neplnily závazky vůči státu. Vláda zatěžovala rolníky ničujícími odvody a trestala jakékoliv náznaky soukromého hospodaření. Stát nezrušil rozdíl mezi městem a venkovem a naopak jej prohluboval. Venkovské oblasti se tak ocitaly v agonii. Na začátku padesátých let uprchlo více než devět milionů rolníků do měst, kde se snažili nalézt obživu. Na vesnicích propukal hladomor a to znovu především na Ukrajině a rolníci odmítali pracovat pro kolchozy, protože je to nedokázalo uživit. Hladomor v letech 1946 a 1947 připravil o život dva miliony lidí, 12 000 předsedů kolchozů a tisíce rolníků skončily v pracovních táborech za sklizení obilí pro vlastní potřebu.⁴⁴

Rád bych se zmínil ještě o velmi důležité spojitosti Sovětského svazu a naší země po druhé světové válce, kdy jsme velmi nevýhodně dodávali uranovou rudu Sovětskému svazu, kdy šlo především o zlomení amerického monopolu atomové bomby. KAPLAN a PACL uvádějí toto: „Přestože se neuskutečnila původní sovětská představa o akciové společnosti, dohoda z listopadu 1945 poskytovala možnosti k ovládnutí československého uranového průmyslu Sovětským svazem. Veliký rozmach těžby probíhal pod jeho kontrolou a sloužil výlučně k uspokojení velmocenských zájmů a vojenských záměrů Moskvy. Dohoda, navíc uplatňovaná v totalitním režimu komunistické moci zaklíněná do sovětského mocenského bloku, nezajišťovala využití surovinových zásob vůbec a uranové rudy zvláště k rozmnožení národního bohatství nebo k politickému tlaku Prahy na Moskvu. Naopak, nepříznivé důsledky dohody pro československou ekonomiku se stupňovaly a posilovalo se její podřízení sovětským velmocenským zájmům bez ohledu na potřebu a možnosti Československa.“⁴⁵

Ještě jedna zajímavá věc o deportacích slovenských občanů po válce, kterou popisuje POLIŠENSKÁ⁴⁶ takto: „Deportace velkých skupin obyvatelstva byly komunistickým režimem v Sovětském svazu zvláště za stalinských dob používány v rozsáhlém měřítku a zdůvodňovány vyššími zájmy společnosti. Po ovládnutí území za hranicemi Sovětského svazu při postupu Rudé armády proti ozbrojeným silám

---

⁴⁴ BABEROWSKI, J. *Rudý teror*. Praha, 2004, s. 177-178.

⁴⁵ KAPLAN, K., PACL, V., *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice, 1993, s. 17.

⁴⁶ POLIŠENSKÁ, M. *Čechoslováci v Gulagu*. Praha, 2006, s. 443.

hitlerovského Německa a jeho spojenců Sovětský svaz jednal podle stejného principu, neboť již považoval tato území za svou doménu....“

2.4.2 Kulturní čistka

Stalinova pomstychtivost a podezíravost dopadala po válce na jakoukoliv činnost ať už odbornou nebo politickou. Zaměřoval se na intelektuály a umělce. Úkolem provést kulturní čistku byl Andrej Ždanov, který se po zavraždění Kirova stal stranickým vedoucím v Leningradu. Stalin si Ždanova velmi cenil a ten měl u něj protekci především díky tomu, že jeho syn Jurij si vzal Stalinovu dceru Světlanu Allilujevovou. Stalin ho pověřil úkolem vytvořit přísný ideologický kodex, který byl později známý jako „ždanovština“, vyžadující v umění důsledný socialistický realismus a odsuzující skladatele, malíře, básníky a filmové režiséry. Například malíř mohl získat zakázku pouze tehdy, pokud jeho dílo dostatečně oslavovalo a podporovalo ekonomické a sociální úspěchy sovětského zřízení. Díla skladatelů a spisovatelů byla vyřazována z knihoven, antikvariátů a knihkupectví a označována jako ideologicky nečistá. Příbuzní a přátelé těchto umělců byli vydírání a zastrašování a nuceni donášet NKVD a informovat je o těch, kteří v zakázané činnosti pokračovali.⁴⁷

2.4.3 Konec stalinismu a Stalinova smrt

Stalin stárnul a bylo více než zřetelné jak tělesně i mentálně chátrá. Žádný teror nemohl být dost krutý, aby mohl uspokojit Stalinovu pomstychtivost a jeho potřebu násilí. Život pro něj neznamenal už nic jiného než likvidaci nepřátel. Stalin si nedokázal představit život bez smrti a zkázy. Stalin dokázal svoji moc udržet pouze tehdy, když se ho jeho věrní báli a navzájem spolu soupeřili. Ten sám mezi členy politbyra vyvolával rivalitu. Stalin dbal na to, aby se členové politbyra navzájem hlídali a informovali ho o chybách svých rivalů. Tato zákázonosná intrikářská hra zahubila nejen tisíce členů strany, ale také zničila samotnou stranu jako instituci. Téměř se nekonaly žádné stranické stanovy, sjezdy a v letech 1939 až 1952 se konala pouhá dvě zasedání ústředního výboru. Na podzim 1952 tento sjezd nebyl ničím jiným než slavnostním zasedáním, kde delegáti pouze vzdávali hold svému stárnoucímu despotovi. Politická rozhodnutí se přijímala během nočních pitek v Kremlu nebo na Stalinově dači v Kuncěvu. Kdo na tyto pitky nebyl zván, ztratil už veškerý vliv. Stalin se obklopil

---

⁴⁷ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 115-116.

skupinkou lidí, kteří museli být neustále kolem něj a vláda prakticky přestala fungovat.⁴⁸

Velmi se zajímavě popisuje situaci v Sovětském svazu na začátku padesátých let TZOULIADIS, který napsal: „Vzhledem ke stavu Stalinovy mysli nebylo nijak překvapivé, že držel jako rukojmí obrovský počet spojeneckých vojáků. Na začátku padesátých let dosáhl „kult osobnosti“ zápalu a fanatismu, jaký lze vidět jen v prvních etapách hromadných náboženských hnutí. Někdejší seminarista Stalin vybudoval socialistické náboženství, jehož centrem byl on sám: bůh, který vyžadoval víru bez zdůvodnění, poslušnost bez vteřiny váhání. Že životy stamilionů lidí – všech obyvatel Sovětského svazu, Číny a nových satelitních států ve východní Evropě – mohl ovládat jediný muž, který si usurpoval veškerou moc světové revoluce, to byla pro obyčejného člověka příliš těžká úvaha. Mnohem jednodušší a bezpečnější bylo tedy věřit. Jenže kolektivní pochlebování jen zveličovalo Stalinovu megalomanií a dávalo jí další podněty.“⁴⁹

1. března 1953 dostal Stalin na svojí dače v Kunccevu záchvat mrtvice po kterém ochrnl. Příslušníci ochranky vstoupili do jeho ložnice až po velmi dlouhé době, kde uviděli Stalina ležícího na zemi. Pozdě večer se v Kunccevu sešli Berija, Malenkov, Chruščov a Bulganin. Ochranka dostala příkaz, aby Stalina nechala ležet v bezvědomí. Ráno 2. března povolali lékaře, kteří už ale nedokázali diktátorovi zachránit život. Stalin zemřel 5. března, přesto se mocenské poměry nově uspořádaly už v noci z 1. na 2. března. Členové ústředního výboru byli svoláni do Kremlu, kde byli o všech událostech v Kunccevu informováni.⁵⁰

Bezprostředně po Stalinově smrti, začal nemilosrdný zápas o nejlákavější vládní křesla. Málokdo skrýval úlevu nad Stalinovou smrtí. Georgij Malenkov se později ve svých pamětech chlubil tím, že se mu Berija svěřil s otrávením Stalina. Toto tvrzení se však nikdy neprokázalo a vlastně dodnes nejsou příčiny Stalinovy smrti známy ve všech detailech. Mnozí však věří, že v sovětských archívech se skrývají dokumenty s údaji, které by mohly toto tajemství objasnit. Berijovi bylo vyčítáno pozdní zavolání lékařů, kteří nepoznali bezvědomí a tvrdili, že Stalin pouze spí. Jiní jsou přesvědčeni, že otálení

---

⁴⁸ BABEROWSKI, J. *Rudý teror*. Praha, 2004, s. 184 -185.

⁴⁹ TZOULIADIS, T. *Opuštění*. Praha, 2010, s. 287.

⁵⁰ BABEROWSKI, J. *Rudý teror*. Praha, 2004, s. 187.

se zavoláním lékařů bylo výsledkem shody všech sovětských vůdců, kteří vlastně nechali Stalina záměrně zemřít.⁵¹

Podle mě velmi zajímavou informaci uvádí TZOULIADIS, který ve své knize popsal údajný Berijův výrok při prvomájové oslavě v roce 1953, kde řekl Vjačeslavu Molotovovi: „Oddělal jsem ho! Všechny jsem Vás zachránil!“⁵²

Ze sovětského kontextu vycházela vláda teroru – stalinismus. Jeho cílem vlastně bylo sprovodit ze světa staré lidi a přivést na něj nové. Ale v ruských podmínkách se tento pokus zvrhnul v masový teror. Bez Stalina by ovšem stalinismus nemohl existovat. Dokonce ani Berija neměl po Stalinově smrti zájem na pokračování destruktivního systému. Po diktátorově smrti byla vyhlášena částečná amnestie, skončila antisemitská kampaň a začalo docházet k postupné destalinizaci, příslušníci stigmatizovaných národů byli rehabilitováni a statisíce lidí se vraceli z vyhnanství a lágrů. Sjezdy strany, grémia, ústřední výbor a politbyro opět nabraly na významu a začalo vládní kolektivní vedení. Na XX. Sjezdu strany v roce 1956 odsoudil Nikita Chruščov Stalinův „kult osobnosti“ a v roce 1961 nechal odstranit jeho ostatky z mauzolea na Rudém náměstí. Chruščov z toho měl prospěch a v roce 1964 nebyl svržen, ale odešel do důchodu. Sovětský svaz se neproměnil v demokratický stát, ale z myslí a duší lidí se postupně začal vytrácet všudypřítomný strach. Lidem se neuvěřitelně ulevilo, když se Chruščov obrátil k základní legitimitě. Společnost však nadále zůstala totalitní.⁵³

Dlouho jsem uvažoval nad tím, proč byly všechny sochy, obrazy a ostatky Stalina odstraněny a ostatky Lenina jsou dodnes vystaveny v mauzoleu na Rudém náměstí. Tuto otázku si pokládá i TZOULIADIS⁵⁴, který napsal: „Přes to přese všechno i dlouho po vztyčení a svržení Stalinových soch, po křečovitém vstupu Ruska do postsovětské éry, odpočívá nabalzamovaná mrtvola Vladimíra Iljiče Lenina v mauzoleu z rudého mramoru na Rudém náměstí. Ruské státní archívy potvrzují, že Lenin byl iniciátorem použití teroru v sovětském státě...“

---

⁵¹ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 140.

⁵² TZOULIADIS, T. *Opuštění*. Praha, 2010, s. 335.

⁵³ BABEROWSKI, J. *Rudý teror*. Praha, 2004, s. 187-188.

⁵⁴ TZOULIADIS, T. *Opuštění*. Praha, 2010, s. 333.

Nebylo vlastně překvapením, že Lenin, který tento proces začal, vlastně jenom Stalinovi uvolnil cestu. Ten potom urychlil zmizení milionů lidí. Stalin velmi krutě a nelítostně aplikoval Leninovy metody v obrovském rozsahu. Důsledky stalinismu nebyly ani náhodou ani „socialistickou úchytkou“ jak se snažil toto popisovat Chruščov. Teror byl historickým pokračováním v politickém systému, který oslavoval neomezenou moc bolševiků a devalvoval hodnotu lidského života. Bylo to pouze odůvodňování násilí vyhlazovacího procesu, kdy jediným cílem bylo udržet si absolutní moc.⁵⁵

2.4.4 Období po Stalinově smrti, odsouzení Stalinova kultu osobnosti

Po Stalinově smrti byl celý represivní aparát v rukou Lavrentije Beriji. Několik divizí vojsk ministerstva vnitra bylo přemístěno do Moskvy, aby dohlédlo na Stalinův pohřeb a částečně bylo připraveno na puč. Nikita Chruščov a zbytek politbyra věděli co je v sázce, pokud by se Berija chopil moci. A začali jednat velmi rozhodně. Na zasedání politbyra v létě roku 1953 Chruščov obvinil Beriju ze zločinů proti státu. Následoval předem připravený scénář, kdy byl Berija zatčen. Před neveřejným vojenským soudem vystupoval Berija velmi klidně a troufale dokud nebyl vynesena trest smrti. Měl být ihned popraven, což se stalo v prosinci roku 1953. Všechny Berijovi fotografie byly ze všech škol, knihoven a výzkumných ústavů odstraněny.⁵⁶

Jak popisuje BUTLER vytvoření největší bezpečnostní služby na světě, které se nevyrovnala žádné jiné tajné službě: „KGB byl založen v roce 1954, po Stalinově smrti, a rychle se stal největší bezpečnostní institucí na světě, schopnou prosazovat zájmy Sovětského svazu i v těch nejzapadlejších koutech světa.“⁵⁷

Velmi zajímavý je výrok bývalého ruského profesora historie z Leningradu, který řekl v době, kdy se po smrti Beriji a Stalina v pracovních táborech zcela změnilo ovzduší: „Nikdy v lidských dějinách se tak rozsáhle a krutě nevyužívalo pracovního otroctví jako zde v Sovětském svazu – osvoboditeli dělnické třídy!“⁵⁸

---

⁵⁵ TZOULIADIS, T. *Opuštění*. Praha, 2010, s. 334.

⁵⁶ TZOULIADIS, T. *Opuštění*. Praha, 2010, s. 295.

⁵⁷ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 147.

⁵⁸ TZOULIADIS, T. *Opuštění*. Praha, 2010, s. 295.

Velmi významnou událostí je odhalení Stalinova kultu osobnosti, která se stala 25. února 1956, kdy v poslední den XX. Sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu Nikita Chruščov nečekaně oznámil, že jednání bude pokračovat uzavřeným zasedáním. Delegáti sjezdu byli povoláni zpět do sjezdového sálu a potom vystoupil Chruščov na pódium a bez sebemenšího upozornění se pustil do několikahodinového výčtu Stalinových zločinů proti „socialistické zákonitosti komunistické straně“. V tomto projevu připustil celý rozsah událostí, které obsahovaly hromadné zatýkání a deportace, kruté a nelidské mučení a seznamy se Stalinovým podpisem, které odsuzovaly tisíce komunistů. Některé své spolustraníky označil Chruščov jménem a odpovědnost za jejich smrt připsal Stalinovi. Bylo to velmi nečekané a zásadní obvinění Stalina. Tento projev byl samozřejmě pro delegáty sjezdu velkým šokem. Chruščovova otevřenost, ale samozřejmě měla svoje meze, aby nebyla ohrožena úloha strany. Problém, o kterém se se tento nový první tajemník strany nezmínil bylo to, že strana nebyla jen obětí, ale také instituce, která se na justičně podložené genocidě aktivně podílela. Stalinova vůle byla mnohdy vykonávána nikoliv ze strachu, ale z přesvědčení a jedním z těch, který tuto vůli vykonával byl sám Chruščov. Vůbec se nezmínil o existenci táborů, a když mluvil o nezákonných popravách komunistů, tak se nezmiňoval o smrti milionů nevinných obětí teroru. Snažil se vysvětlit, že povolat k odpovědnosti všechny, kteří se na zločinech podíleli je prakticky nemožné. Snažil se zakrýt svoji osobní roli při masových zatýkáních v Moskvě a na Ukrajině v letech 1937 a 1938 a také byly odstraněny doklady o jeho vášnivých projevech na obranu teroru. Zločiny proti lidskosti tak byly odhaleny jenom částečně, protože si Chruščov uvědomoval, že úplné odhalení by mohlo znamenat katastrofu pro stávající režim.⁵⁹

2.4.5 Odvolání Chruščova, Brežněvova éra

Nikita Chruščov v první polovině šedesátých let předložil Sovětskému svazu, který skomíral pod tíhou nefungující ekonomiky, nový stranický program. Požadoval hluboké reformy v průmyslu, zemědělství i v organizaci strany. Tím však vyvolával odpor KGB, který se obával o svoji moc. Na podzim roku 1964 odjel Chruščov na dovolenou u Černého moře a následně byl odvolán zpátky do Moskvy k naléhavé schůzi prezidia. Přišel ho pozdravit pouze náčelník KGB Vladimír Jefimovič Semičastnyj. Chruščov měl být odstaven od moci. Kdyby chtěl se svým odstavením projevit nesouhlas, tak by KGB měl připravenou složku popisující jeho roli ve stalinských

---

⁵⁹ TZOULIADIS, T. *Opuštění*. Praha, 2010, s. 303-304.

čistkách. Odešel tedy v klidu, dostal penzi a řadu nadstandardních výhod. Jeho odstoupení bylo oficiálně odůvodněno pokročilým věkem.⁶⁰

Nebylo žádným překvapením, když Chruščovův nástupce Leonid Brežněv. Ten se už v roce 1960 stal předsedou prezidia Nejvyššího sovětu a o čtyři roky později rezignoval a stal se přímým zástupcem Chruščova jako druhý tajemník Ústředního výboru KSSS a zároveň členem politbyra. S nikým se příliš nepřátelil, velmi usiloval o Chruščovovu pozici a postupné získávání moci. Za jeho režimu začaly náznaky reformy, které později vedly ke hroucení Sovětského svazu. Osobní diktatura se začala poněkud uvolňovat. Sedmdesátá léta potom přinesla postupné uvolňování vztahů mezi Spojenými státy a Sovětským svazem. Některá politická témata se otevřela k diskusi. A režim částečně povolil. Velmi nepatrně také začalo ožívat náboženství. Sovětské vojska vstoupily v roce 1979 do Afghánistánu, kde KGB nastolil režim, který se vyrovnal nejhoršímu období stalinské éry. Vše se stalo se souhlasem politbyra. Takže se v té chvíli zdálo, že hrubá síla je tím nejúčinnějším, co má KGB k dispozici. Leonid Brežněv zemřel v roce 1982.⁶¹

2.4.6 Zhroucení Sovětského svazu

Brežněvovými nástupci se stali v krátké době po sobě Jurij Andropov, který byl prvním náčelníkem KGB v dějinách, a politbyro ho zvolilo do nejvyšší funkce a jeho nástupcem byl Konstantin Černěnko. Oba muži však zemřeli během jediného roku. Posledním vůdcem Sovětského svazu se stal Michail Gorbačov. Ten pocházel z rolnické rodiny a už jako třicátník se stal členem Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu. V březnu 1985 se potom stal jejím generálním tajemníkem. Jeho okolí se zdálo vlídné, později však poznalo, že není dobré ho podceňovat. Začal provádět personální změny ve straně i vládě. Jeho legendární změnou byla tzv. perestrojka, což znamená přestavba. Za politické protivníky považoval bývalé spolupracovníky Brežněva a celá řada z nich přišla o šance na povýšení nebo o místa. Mezi další priority Gorbačova patřilo posílení obrovských zdrojů KGB. Gorbačov vlastně zahájil reformy tak rychle, že už počátkem roku 1987 cítil silný střet se zaběhnutými institucemi včetně KGB. Začaly se objevovat známky odporu v politbyru a jeden z druhořadých členů

---

⁶⁰ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 177.

⁶¹ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 179.

politbyra Jegor Ligačev prohlásil, že špičky KGB už nebudou dál přihlížet těmto reformám.⁶²

Jegor Ligačev doslova prohlásil toto: „Musí být jasně řečeno, že přestavba v naší zemi a společnosti probíhá pod vedením komunistické strany, v rámci socialismu a v zájmu socialismu. Tento revoluční proces musíme spolehlivě ochránit před podvratnými intrikami.“⁶³

Gorbačov se snažil zavádět reformy, ale zároveň viděl, že systém pomalu, ale jistě odumírá. Velkým problémem byla hlavně korupce. Sovětský svaz vyráběl nákladní auta, ale jejich kvalita byla taková, že jejich opravami se zabývalo více lidí než samotnou výrobou. Například sovětské televizory obsahovaly kartonové díly, které občas v domácnostech vzplanuly samy od sebe. Muselo se paběrkovat na světových obilných trzích, aby vůbec byli obyvatelé nakrmeni. Gorbačov se velmi snažil uvést zemi do pohybu. Prvním jeho lékem bylo zřízení úřadu na kontrolu kvality zboží. Vadné výrobky měly být vyřazovány, jakmile sjely z montážních linek. Ale jak se ukázalo, nemělo to velký účinek. Ale i tady se nakonec začala objevovat všudypřítomná korupce. Další jeho velkou kampaní bylo omezení spotřeby alkoholu. Hodně úmrtí souviselo s alkoholem a klesala průměrná doba života u mužů. Gorbačov drasticky zvyšoval cenu vodky a omezil dobu, kdy se vodka prodávala v obchodech a restauracích. Alkohol se začal vyrábět podomácku. A v důsledku toho všeho skrývaný, ale obrovský deficit státního rozpočtu prudce narostl, neboť prodej alkoholu představoval téměř 15% státních příjmů.⁶⁴

Velmi zajímavý je Gorbačovův výrok z roku 1986: „jsem si čím dál tím víc uvědomoval, že problém nespočívá jenom v lidech... že musí dojít k reformě samotného systému.“⁶⁵

Ke konci osmdesátých let se začaly rýsovat náznaky puče. Gorbačov byl podezírán pro jeho vztahy se západem z úmyslu zničit Sovětský svaz. Vše nasvědčovalo zániku Sovětského svazu. BUTLER⁶⁶ popisuje konec Sovětského svazu takto: „Jestliže

---

⁶² BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 179-181.

⁶³ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 182.

⁶⁴ MURAVCHIK, J. *Nebe na zemi*. Praha, 2002, s. 266.

⁶⁵ MURAVCHIK, J. *Nebe na zemi*. Praha, 2002, s. 267.

⁶⁶ BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha, 2010, s. 182-183.

Gorbačov cítil puč ve vzduchu, nedával to na sobě znát. Podle původního programu odjel s manželkou Raisou na dovolenou na svou daču na Krymu. Vůdci převratu mezi nimi i Krjučkov, vytvořili osmičlenný Státní výbor pro mimořádné záležitosti a oznámili odvolání Gorbačova z funkce prezidenta ze zdravotních důvodů. Prezidentský pár byl po tři dny držen v domácím vězení. Proti puči se však ostře postavil Boris Jelcin (1931 – 2007), radikální reformátor a ctižádostivý protivník Gorbačova, který byl v květnu předchozího roku zvolen předsedou Nejvyššího sovětu Ruské sovětské federativní socialistické republiky. Ten věřil v rychlý přechod Ruska k tržní ekonomice, i kdyby to mělo znamenat rozklad Sovětského svazu a konec komunismu. Vojáci se osudově přepočítali, když předpokládali, že mohou počítat s podporou lidových mas; jednotky vyslané k ruskému parlamentu narazily na davy ozbrojených i neozbrojených civilistů. Přímo na místě pak vystoupil Jelcin se svým památným proslovem z tankové věže. Puč se zhroutil. Gorbačov s manželkou byli propuštěni, ale Gorbačov tím ztratil iniciativu a moc se přesunula k Borisi Jelcinovi....“

Přestože se Gorbačovovi dařilo Sovětský svaz demokratizovat, jeho hospodářské reformy neuspěly. Zůstával socialistou a masové privatizaci se stále bránil. Malé náznaky byly jako třeba to, že občané získali právo vlastnit malé restaurace a obchody, ale většina ekonomiky stále zůstávala pod centrální kontrolou. Urychloval se ekonomický propad. V březnu 1991 Gorbačov uspořádal celostátní referendum, kdy cílem bylo vytvořit podporu pro udržení Sovětského svazu pohromadě. Dezintegrace pokračovala a šest z patnácti sovětských republik se rovnou odmítlo zúčastnit. Rusko samo si začalo tvořit základní politické instituce. Při prvních volbách ruského prezidenta byl zvolen Boris Jelcin. Gorbačov byl naopak zvolen prezidentem SSSR, do níž nebyl zvolen občany, ale Kongresem lidových zástupců. Jelcinovy pravomoci byly nejasné, přesto disponoval větší legitimitou než Gorbačov. Poté následoval výše zmiňovaný srpnový pokus o puč. Jelcin vydal výnos, kterým v podstatě postavil komunistickou stranu mimo zákon. 24. srpna 1991 Gorbačov odstoupil z funkce generálního tajemníka a rozpustil ústřední výbor. O čtyři měsíce později přestal oficiálně existovat Sovětský svaz.⁶⁷

---

⁶⁷ MURAVCHIK, J. *Nebe na zemi*. Praha, 2002, s. 272.

Na závěr bych ještě přidal stručnou charakteristiku Michaila Gorbačova jak ji uvádí MURAVCHIK⁶⁸, který podle mě velmi výstižně vystihuje i celkový rozpad celého systému a experimentu, který byl započat v roce 1917: „...již zpočátku dospěl k názoru, že to, co je špatné na hospodářství, je nedostatek demokracie. Třebaže Lenina nezapudil, pokusil se odstranit rozkol v socialistickém hnutí, který Lenin vyvolal v roce 1903, když založil bolševickou stranu. Gorbačov i jiní komunisté ve východní Evropě chtěli hnutí přivést zpět k jeho kořenům v sociální demokracii. Gorbačov si začal sám říkat sociální demokrat a toužebně vzhlížel k ideálu, který na počátku dvacátého století vypadal tak slibně. Bohužel pro něj bylo příliš pozdě. Nejenže tu byla otázka milionů lidí, kteří v důsledku bolševického rozkolu zahynuli, ale koncem století se zmítala ve vlastních křečích už i skutečná sociální demokracie.“

Velmi mě zaujalo také shrnutí dějin Sovětského svazu a komunistických režimů vůbec, jak uvádí TZOULIADIS⁶⁹: „Určujícím rysem dějin Sovětského svazu, před nímž všechny ostatní blednou do bezvýznamnosti, bylo, že stát zavraždil miliony nevinných občanů. Proces věznění a vraždění zahájila socialistická revoluce a tento proces pokračoval skutečně v každé zemi, o kterou se pokusila. Byť byl na chvíli kulturně odlišný, dospěl tento společenský experiment vždy k podobnému závěru ohledně osudu lidí, které posoudil jako své nepřátele....“

A na konec ještě jedna věta, kterou REES vystihuje podle mě výstižně vše výše uvedené: „Ještě dnes může návštěvník Rudého náměstí spatřit u kremelské zdi pomník muže, na nějž padá hlavní díl viny za toto vše a který rovněž unikl pozemské spravedlnosti, jako mnoho tyranů před ním i po něm: pomník Josefa Vissarionoviče Stalina.“⁷⁰

---

⁶⁸ MURAVCHIK, J. *Nebe na zemi*. Praha, 2002, s. 273.

⁶⁹ TZOULIADIS, T. *Opuštění*. Praha, 2010, s. 337.

⁷⁰ REES, L. *Druhá světová válka Za zavřenými dveřmi*. Praha, 2009, s. 387.

3 TOTALITNÍ REŽIM NA KUBĚ

3.1 Vznik totalitního režimu na Kubě

3.1.1 *Odpor proti Batistovu režimu*

Historie vzniku totalitního režimu na ostrově Kuba v Karibském moři začala na začátku padesátých let minulého století. Demokratickým volbám zabránil vojenský převrat 10. března 1952, kdy v jeho čele stál stávající senátor Fulgencio Batista. Tento puč odůvodňoval tím, že se snaží jít vstříc očekáváním lidových vrstev. Sliboval hlavně boj proti korupci a odmítal vládu více politických stran, kterým podle něj nešlo o nic jiného než o osobní prospěch. Získal tím velké sympatie veřejnosti. Velká část veřejnosti nebyla schopna zpočátku rozpoznat jeho diktátorské ambice. Došlo tak k jeho návratu do politiky, kam se prvně dostal jako vojenský plukovník ve třicátých letech. Tisk, televize a rozhlas Batistův návrat do velké politiky vítaly velmi nadšeně, ale zároveň se začaly ozývat kritické hlasy, které ale do těchto sdělovacích prostředků neměly přístup. Přebírat také znamenal zrušení platnosti ústavy z roku 1940. Toto velmi odsoudila část kubánských politiků a největším Batistovým odpůrcem byl mladý revolucionář Fidel Castro, který v té době stál v čele frakce zvané Ortodoxní mládež, která patřila do Ortodoxní strany kubánského lidu, což bylo uskupení, které se hlásilo k parlamentní demokracii. Předáci této strany se snažili dosáhnout zásahu až z USA, ale neuspěli a názory skupiny kolem Fidela Castra se začaly velmi radikalizovat. Skupina společně s mladými lidmi ze středních vrstev začala plánovat násilné svržení Batistova režimu. Oháněli se hesly jako vlastenectví a národní suverenita.⁷¹

Toto podle mého názoru zajímavě popisuje ve své knize i GOTT⁷²: „Pro mnohé Kubánce znamenal Batistův návrat k moci konec každého dalšího postupu k vládě demokratickou cestou. Netrpělivý Castro vsadil na ozbrojené povstání bez jakýchkoli postranních myšlenek a začal je organizovat vzápětí po Batistově převratu. Taková strategie tvořila stálou součást nepokojných dějin samé Kuby stejně jako nestabilních zemí, které ohraničují Karibik. A Castro nebyl jediný. Mnohé další malé a nezávislé skupiny se tajně scházely v Havaně a v dalších městech, šířily tradici politického násilí a připravovaly se na útok proti Batistovu režimu. Castrovo charisma, jeho strategické

---

⁷¹ OPATRŇY, J. *Kuba*. Praha, 2002, s. 70.

⁷² GOTT, R. *Nové dějiny*. Praha, 2005, s. 193.

vidění a organizační talent poskytovaly jeho skupině ohromnou výhodu. Dokázal shromáždit více než 150 mužů, vycvičit je a opatřit i nezbytné prostředky. Většina z nich byli spíše radikálové než revolucionáři; většinou pocházeli z mládeže Ortodoxní strany. Castro sepsal manifest, v němž narýsoval vládní program...“

Počátkem kubánské revoluce jsou označovány události, které se staly v červenci roku 1953 v kasárnách Moncada v Santiago de Cuba. Tyto kasárny byly druhými největšími v zemi. Castrův plán počítal s útokem na kasárny a otevřením zbrojnice. Současně měly být obsazeny také justiční palác a městská nemocnice. Rozhlasem se měla rozšířit zpráva o přepadu a tím tak dojít k lidovému povstání. Plán však měl k dokonalosti daleko. Proti velmi dobře ozbrojeným vojákům stála skupina Castrových mužů s lehkými loveckými zbraněmi. Castro akci utajoval do poslední minuty. Vybral 165 mužů, kteří odjeli soukromými auty do Santiago de Cuba. Přepadení však skončilo neúspěchem. Část povstalců byla zajata, následně umučena k smrti. Část se vrátila zpět do Havany. Castrovi se podařilo uprchnout do hor, kde však byl brzo zatčen, předán policii a předán soudu. Batista zareagoval s velkou tvrdostí. Došlo k vyhlášení výjimečného stavu a cenzuře. Také využil této příležitosti k zatýkání komunistů. Castro byl spolu s několika komunisty a svými lidmi, kteří útok přežili postaven před soud v Santiago de Cuba.⁷³

Na podzim roku 1953 se konalo přelíčení s Castrem. Jako vystudovaný právník se hájil sám. Ve svém závěrečném projevu představil ucelený program Hnutí mládeže. Požadoval národní svrchovanost, obnovení platnosti ústavy z roku 1940, pozemkovou reformu, zajištění podílu zaměstnanců na zisku podniků, podíl rolníků na ziscích cukrovarů a nakonec konfiskaci majetku získaného korupcí. Tento program neměl nic společného s marxismem a Komunistická strana Kuby Castrův útok na kasárna odsoudila a odmítla myšlenku takto ozbrojeného boje proti diktatuře. Chladné vztahy mezi komunisty a Castrem trvaly i potom, kdy útočníci na Moncadu byli v květnu 1955 Batistou amnestováni. Castro v létě odjel do USA, kde se snažil získat spojence s představiteli kubánských politických stran, kteří se uchýlili do USA před vlnou Batistova režimu proti všem kritikům režimu. Dočkal se však odmítnutí jeho myšlenek na svržení Batisty ozbrojeným útokem a odešel do Mexika, kde zahájil výcvik skupiny

---

⁷³ DE VILLA, J., NEUBAUER, J., *Máximo Líder*. Praha, 2007, s. 53-57.

Hnutí 26. července, jejíž členové se měli vylodit na Kubě a zahájit partyzánskou válku.⁷⁴

3.1.2 *Partyzánská válka*

Fidel Castro byl jedním z mnoha politických utečenců, kteří do Mexika proudili z celé Latinské Ameriky. Mexiko mělo pověst svobodné a na Spojených státech do značné míry nezávislé země, takže se utečenci nemuseli obávat vydání zpět do jejich vlastí. Úřady nechávali opoziční činitele ze zahraničí v zemi, pokud jejich politická činnost nebyla příliš horlivá. Za úplatky jim byla prodlužována povolení k pobytu. Castro nebyl v Mexiku příliš spokojený, přesto nacházel další a další spojence z řad kubánských emigrantů. Jedno z velmi důležitých setkání se odehrálo v roce 1955, kdy Castrův bratr Raul a jeden z veteránů od Moncady Antonio Lopez přivedli mladého argentinského lékaře Ernesta Guevaru, kterému říkali „Che.“ Ten se od mládí zajímal o otázky sociální nespravedlnosti a lidského utrpení. Ve svém deníku rozvíjel neurčité ideje o latinsko-americkém nacionalismu a tyto záznamy jsou tedy svědectvím o mladém muži, který se z emocionálních důvodů stal politicky myslícím člověkem. Fidel Castro si s Guevarou padli ihned do oka díky svým politickým názorům. Guevara Castrovi vyprávěl o svém exilu v Guatemale a Castro jemu naopak své plány na svržení Batisty a budoucnost Kuby.⁷⁵

Setkání s bratry Castrovy znamenalo pro Guevaru novou životní náplň a rychle se připojil k jejich revolučnímu hnutí. Castro přijel do Mexika zorganizovat partyzánské vojsko, které by bylo schopnou invaze na Kubu. Odletěl do USA, aby získal nějaké prostředky. Byl tak vlastně izolován od dění na Kubě, kde jen málo lidí bylo přesvědčeno o jeho cestě revolučního boje jako o té správné. Na Kubě se mezitím organizovaly jiné skupiny, pro které byl společným nepřítelem Batista. Postupně Castro získával finanční podporu z Venezuely, z USA i přímo z Kuby. Nakonec se mu podařilo získat prostředky na motorovou jachtu s níž pak spolu se svými gerilovými (partyzánskými) bojovníky plul přes Mexický záliv směrem na Kubu.⁷⁶

OPATRŇY hodnotí vývoj Castrových názorů takto: „Partyzánská válka a kontakt jejich účastníků s venkovským obyvatelstvem modifikoval postupně Castrovy

---

⁷⁴ OPATRŇY, J. *Kuba*. Praha, 2002, s. 71.

⁷⁵ DE VILLA, J., NEUBAUER, J., *Máximo Líder*. Praha, 2007, s. 67-71.

⁷⁶ GOTT, R. *Nové dějiny*. Praha, 2005, s. 198-199.

názory. Opustil víru v parlamentní demokracii a systém založený na politických stranách i respekt k ústavě, jaký projevoval v předchozích letech. Stále častěji se zabýval sociálními otázkami a úvahami o vztahu demokracie parlamentní a přímé. Jeho odklon od klasické podoby demokratické společnosti ovlivnila i zkušenost z posledních měsíců existence Batistova režimu. Za trvajících teroru tajné policie proti kritikům diktatury (během Batistovy vlády bylo povražděno asi 200 000 jejích odpůrců) se hlavní politické strany zúčastnily zmanipulovaných voleb organizovaných Batistou ve snaze zabránit přechodu moci do rukou partyzánů.⁷⁷

Castrovi spolubojovníci začali po první fázi boje, kdy unikali neustálým pokusům Batistovy armády o likvidaci, operovat také v nížinách a postupně ovládli rozsáhlé území i ve středu ostrova. Jejich organizované jednotky byly tak silné, že v polovině roku 1958 dokázaly odrazit masivní protiútok Batistových tankových oddílů, které byly podporované letectvem. Jedním z nejdůležitějších střetnutí byl boj o jedno z velmi významných kubánských měst Santa Claru. Obránci města disponovali plně vyzbrojeným obrněným vlakem, přesto útočící partyzáni donutili posádku vlaku ke kapitulaci. Tato bitva na konci roku 1958 byla rozhodujícím faktorem a významným předzvěstím revoluce. Když byl Batista o pádu Santa Clary v jeho hlavním stanu v táboře Columbia na předměstí Havany informován, oznámil svoji abdikaci a uprchl ze země. V poslední fázi války považoval americkou politiku za zradu. Značnou část své kariéry vycházel vstříc požadavkům amerického velvyslance a věděl o tom, že Američané vyjednávali před jeho pádem s některými politiky i důstojníky o novém režimu a současně s tím zastavili Batistově vládě vojenskou pomoc.⁷⁸

3.1.3 Revoluce

Kuba nebyla v roce 1959 chudou zemí, která by bojovala proti zaostalosti. Kuba patřila k pěti nejvyspělejším zemím Latinské Ameriky z hledisek jako např. urbanizace, gramotnost, dětská úmrtnost a průměrná délka života. Za jeden z největších úspěchů revoluce je považováno zavedení všeobecné zdravotní péče, ale ani v době před revolucí Kuba nebyla z tohoto hlediska zaostalá. Kubánská společnost byla hluboce rozdělena. Přesto Castro získal podporu. V této podpoře byla víra v lepší společnost než ta stávající. Sám Castro úspěch přisuzoval všeobecnému strachu a nenávisti k Batistově

---

⁷⁷ OPATRŇY, J. *Kuba*. Praha, 2002, s. 72.

⁷⁸ OPATRŇY, J. *Kuba*. Praha, 2002, s. 72.

tajné policii. Batistova diktatura byla nesporně chápána jako krutá a pomstychtivá, přesto ne nějak přehnaně. Castro získal lidovou podporu a jedním z důvodů, proč se tak stalo, bylo jeho přežití v horách a jeho vojenské úspěchy. Kdyby Batista v roce 1958 válku vyhrál nebo alespoň neprohrál tak viditelně, zřejmě by se veřejné mínění přiklonilo na jeho stranu, ale většina kubánského obyvatelstva se přiklonila na stranu vítěze, jak už to v podobných situacích bývá.⁷⁹

Batista překvapeně oznámil v brzkých ranních hodinách na silvestrovské oslavě v prezidentském paláci v Havaně 1. ledna 1959 svoji rezignaci. S rodinou potom opustil Kubu a odjel do Dominikánské republiky. Batista předal velení svým dvěma věrným lidem a tuto akci podporovalo velvyslanectví Spojených států, jejichž vláda rozhodně nechtěla, aby se Castro dostal k moci. Armáda byla naprosto apatická a následně byli propuštěni političtí vězni a rebelové pod vedením Guevary a Camila Cienfuegos obsadili pevnost La Cabaña a také vojenský hlavní stan Columbia v Havaně. Armáda nekladla žádný odpor a ani nevystřelila. Vstup revolucionářů proběhl naprosto pokojně a nedošlo k žádnému násilí vůči obyvatelstvu a ani k plenění. 2. ledna vstoupil Castro do města Santiago de Cuba, kde se mu nepostavil na odpor žádný voják. Obsadil kasárny Moncada a začala jeho triumfální pětidenní cesta z jihu ostrova do hlavního města Havany. Boj proti diktátorovi skončil a začala Castrova revoluce. Uchopení moci pro Castra neznamenal konec revoluce, ale teprve začátek. Vlastní revoluce čekala na uskutečnění. Na jedné straně bylo třeba vypracovat systém reform, dále musel vyřazovat z politického života staré elity, které ho sice zpočátku podporovaly a jejichž podporu potřeboval částečně i nadále. První měsíce byly pro politickou budoucnost Kuby rozhodující.⁸⁰

3.2 Castrova Kuba

3.2.1 *Revoluční zákony a ekonomické změny*

Sám Fidel Castro v jednom z rozhovorů s novináři o začátcích nového režimu uvedl toto, jak MINA⁸¹ zmiňuje ve své knize: „Nové revoluční zákony nám umožnily zachránit všechnu majetek naší země. Doly, nejurodnější pozemky, nejlepší průmyslové

---

⁷⁹ GOTT, R. *Nové dějiny*. Praha, 2005, s. 212-214.

⁸⁰ DE VILLA, J., NEUBAUER, J., *Máximo Líder*. Praha, 2007, s. 106-108.

⁸⁰ MINA, G., *Fidel Castro*. Praha, 2008, s. 18-19.

podniky, hlavní služby, jako je elektřina, dráhy, masmédia, banky, zahraniční obchod, to všechno bylo v rukou zahraničních podniků. Bývali jsme španělskou kolonií a stali jsme se kolonií severoamerickou. Kdyby naše země opět nezískala své bohatství, aby je mohla využívat ve svůj prospěch, nebyli bychom mohli dokončit svůj program. Vedle znovuzískání národního majetku bylo také nutno dát impuls rozvoji zemědělství, udělat radikální agrární reformu. Na jedné straně zde byly desetitisíce lidí bez práce a půdy, na druhé straně pár latifundií v americkém držení, které obsahovaly až dvě stě tisíc hektarů úrodné půdy. Když přičteme k latifundiím několika Kubánců plochu zemědělské půdy vlastněné Severoameričany, dostaneme miliony hektarů nejlepší země. Agrární reforma umožnila dát velký impuls rozvoji zemědělství. Také jsme museli posílit průmysl. Za tím účelem bylo nezbytné lépe rozdělit majetek a zajistit školicí programy. Muselo se vzít v úvahu, že zde bylo třicet procent poloanalfabetů. Dost lidí sice umělo trochu číst, ale neprošli druhou nebo třetí třídou základní školy. Potom bylo nutno rozvinout zdravotní programy a programy výstavby bytů a vytváření pracovních míst a nakonec se také musely vymýtit některé zlovyky. Byly to například hazardní hry, ty byly v zemi dost rozšířené. Hodně lidí se spoléhalo na štěstí. Nikoliv na studium nebo na práci, ale na štěstí. Snili o tom, že vyhrají v loterii...“

Charakteristickými znaky režimu, který se dostal začátkem roku 1959 v Havaně k moci byl důraz na sociální reformy, kritika americké politiky na Kubě a rezervovaný postoj k systému založenému na konkurenci politických stran. Sám Castro získal úřad předsedy vlády až v únoru 1959, kdy prvním porevolučním prezidentem byl Manuel Urrutia. Úřady Spojených států sledovaly vývoj v Havaně se značnou nedůvěrou, která byla vyvolána především razantním postupem Castrovy skupiny při vyšetřování a potrestání osob, které byly zapojeny do Batistova režimu. Bylo vyneseno pět set rozsudků smrti zvláštních soudů, které byly vyneseny nad příslušníky tajné policie a armády. Tyto informace americkým sdělovacím prostředkům poskytovali lidé, kteří měli oprávněné obavy z dalšího setrvávání na ostrově pro svoji činnost za Batistova režimu. Pozemková reforma výrazně zhoršila vztahy mezi Washingtonem a Kubou. Ekonomický tlak na Kubu se zesiloval, protože kubánská ekonomika závisela na americkém trhu velmi výrazně. Přesto tento tlak nepřinesl očekávané výsledky. Rostoucí napětí mezi Kubou a Spojenými státy využil Sovětský svaz, který ještě před obnovením diplomatických vztahů s Kubou nabídl Castrovi úvěr a hospodářskou pomoc. Tato pomoc byla v podobě dodávek ropy a odkoupení obrovského objemu

kubánského cukru. Ropné rafinérie amerických vlastníků a i americké cukrovary byly znárodněny.⁸²

3.2.2 *Kubánská krize*

V prvních dvou letech Castrovy vlády se propast ve vztazích mezi Washingtonem a Kubou velmi prohloubila. V listopadu roku 1959 se vláda prezidenta USA Roberta Eisenhowera rozhodla, že Castra odstraní násilím a začala spolupracovat s kubánskými emigranty na Floridě. V únoru roku 1960 podepsala Kuba se Sovětským svazem smlouvu o výměně kubánského cukru za sovětské průmyslové zboží. Začátkem května 1960 navázala Kuba se Sovětským svazem diplomatické vztahy a během léta potom znárodnila americké rafinérie, které odmítaly přijímat sovětskou ropu. Sovětský svaz se zavázal, že bude chránit Kubu před agresí ze zahraničí. Robert Eisenhower schválil plán na invazi emigrantů na ostrov ještě před navázáním diplomatických styků s Moskvou. Během volební kampaně v roce 1960 obviňoval John Fitzgerald Kennedy americké republikány, že nejsou na Kubu dostatečně tvrdí. Dále Kennedy obviňoval vládní administrativu ze ztráty vlivu na Kubu po kubánském znárodnění všech velkých podniků. Na Kubu bylo uvaleno obchodní embargo.⁸³

Na podzim 1960 Spojené státy zesílily válečné loďstvo u kubánských břehů a kubánská vláda vydala dekrety o znárodnění velkých průmyslových podniků a bank. To znamenalo konec přímého vlivu Spojených států na kubánskou ekonomiku. Nastal tím první krok socializace Kuby jak v ekonomické tak i v politické sféře. Americký velvyslanec byl z Kuby odvolán a tím se zastavil vývoz amerického zboží na Kubu. CIA připravovala řadu proticastrovských akcí včetně plánu atentátu na Castra. Byla připravena invaze, která měla být provedena silami kubánského exilu bez přímé pomoci amerických ozbrojených sil. Důvodem byla také obava z reakce Sovětského svazu. Moskva už předtím varovala Spojené státy před útokem a hrozila odvetnou akcí. Ve Washingtonu se tedy spoléhali pouze na sílu oddílů kubánských emigrantů. Také se ukázalo, že informace CIA o všeobecné nespokojenosti je mylná a není tedy možné spoléhat na všeobecnou podporu.⁸⁴

---

⁸² OPATRŇY, J. *Kuba*. Praha, 2002, s. 73.

⁸³ KURLANSKY, M. *1968 Rok, který otřásl světem*. Praha, 2007, s. 190-191.

⁸⁴ OPATRŇY, J. *Kuba*. Praha, 2002, s. 74.

Sám OPATRŇY⁸⁵ popisuje tehdejší situaci následovně: „...během několika hodin tak musel výsadek proticastrovských sil čelit na Playa Girón a Playa Larga v Zátocce sviní mnohonásobné početní a materiální převaze protivníka, bojujícího pod heslem „Patria o Muerte. Venceremos!“ (Vlast nebo smrt. Zvítězíme!) Za tři dny, 19. dubna 1961, byl pokus o svržení Castrova režimu zcela zlikvidován. Současně bylo podle některých pramenů zatčeno na celém území Kuby 100 000 osob označovaných za „opozici.“ Pro údajnou podporu „reakce“ byly ze země vypovězeny stovky katolických kněží.“

3.2.3 *Kubánská raketová krize*

Fidel Castro se pustil do velmi nebezpečného a riskantního podniku, který byl vymyšlen v Sovětském svazu. Šlo o zajištění, aby Castrův režim nebyl už nikdy vystaven takovému nebezpečí a útoku jako v Zátocce sviní. Ve světě oficiálně nezbudila kubánská raketová krize žádnou pozornost až do pondělí 22. října 1962, kdy v televizi vystoupil prezident Kennedy s prohlášením, že na Kubě byly objeveny sovětské rakety a vyhlásil svůj záměr vytvořit námořní blokádu. Ve světě pocítily stovky milionů lidí strach, že by mohly být znovu použity nukleární zbraně. O několik desítek let později se ukázalo, že obavy byly spíše zdánlivé. Pro Chruščova i Kennedyho šlo v průběhu krize o co nejsilnější možné vyjednávací prostředky. Mezinárodní úzkost však v té době byla skutečná. V mnoha zemích zavládla nukleární panika, která však na samotné Kubě nebyla až tolik patrná. Většina Kubánců měla spíše strach z bezprostředního vojenského útoku amerických vojsk než ze všeobecné nukleární války. Castro pocíťoval trvající vojenské ohrožení už od předešlého roku. Jeho vítězství rozhodně neznamenovalo konec všem pokusům Spojených států i kubánské emigrace, jak ze světa sprovodit Castrův režim.⁸⁶

JONES shrnuje tehdejší situaci takto: „Spojené státy zaplatily vysokou cenu za Zátoku sviní, jejíž účinky jsou cítit ještě dnes. Invaze rozbila vztahy s Kubou a po celou dobu studené války zůstala horkým problémem, který nadále zhoršoval rivalitu Spojených států a Sovětského svazu. Dodnes, kdy se studená válka stala součástí dávné minulosti, Spojené státy odmítají uznat Kubu a jejich obchodní embargo z roku 1962 stále platí. Největší ironie kubánského debaklu je v tom, že jeho strůjci si

---

⁸⁵ OPATRŇY, J. *Kuba*. Praha, 2002, s. 75.

⁸⁶ GOTT, R. *Nové dějiny*. Praha, 2005, s. 248-249.

neuvědomovali četná úskalí intervence a chystali se dopustit stejné chyby – kromě prezidentů Kennedyho a Johnsona, kteří byli přesvědčeni, že příště to udělají správně, když nasadí americké jednotky, nikoli náhradníky.“⁸⁷

Od začátku šedesátých let se na Kubě stále zřetelněji prosazoval sovětský politický model. Vztahy obou zemí se vzájemně utužovaly i na ideologické úrovni. Velmi důležitou oblastí vzájemných vztahů byla vojenská sféra. To nabídlo Sovětskému svazu možnost významného strategického zisku – umístění letadel a raket středního doletu s nukleárními hlavicemi ve velmi těsné blízkosti USA. První sovětské jednotky dorazily na Kubu v srpnu 1962 a v polovině října pak byly skutečně v západní části ostrova raketové komplexy nainstalovány. Spojené státy následně zablokovaly Kubu a vyzvaly Sovětský svaz k odstranění těchto základen. Několik dní trvalo velmi napjaté sovětsko-americké jednání, kdy se vůbec nevyklučovala možnost nukleárního konfliktu. Sovětský svaz nakonec ustoupil a letadla i rakety z Kubu odvezl. Spojené státy se v důsledku tohoto stažení zavázaly Kubu nenapadnout a stáhly svoje rakety z Turecka. Tímto byly Spojené státy donuceny fakticky uznat existenci Castrova režimu nejen pro tu danou chvíli, ale i pro budoucnost. Přesto se snažily Kubu určitým způsobem izolovat. Na diplomatické úrovni tohoto cíle skutečně dosáhly, kdy pouze Mexiko neodvolalo svoje zástupce z Havany. Castro pro většinu zemí Latinské Ameriky nepřestal ztělesňovat ochránce. Na kubánských vysokých školách byly studentům ze třetího světa udělovány stipendia. Zahraniční návštěvníci obdivovali úroveň kubánského vzdělávacího systému. Po roce 1962 se Castrův režim částečně vzdálil od svých sovětských spojenců. Castro je především obviňoval z příliš mírné politiky vůči Spojeným státům a s velkými nadějemi se obracel k Číně. Kuba intenzivně podporovala partyzánskou válku proti proamerickým režimům v různých částech světa. Toto bylo především připisováno Ernestu Guevarovi. Ten se snažil o výrazné oslabení nebo dokonce o zlikvidování pozice USA v globálním měřítku. Na konci roku 1966 zahájil partyzánskou válku v Bolívii, kde byl po několika měsících zajat a zastřelen. V té době rostly také ekonomické problémy Kubu.⁸⁸

---

⁸⁷ JONES, H. *Zátoka sviní*. Praha, 2009, s. 214.

⁸⁸ OPATRŇÝ, J. *Kuba*. Praha, 2002, s. 76-77.

3.2.4 *Odvrácená stránka Kuby*

Rád bych se zmínil také o výrazném porušování lidských práv na Kubě a o systému kubánského vězeňství.

Bilanci represe ze šedesátých let lze vyčíslit na šest až deset tisíc popravených a podle všech odhadů na třicet tisíc politických vězňů. Castrova vláda se tedy musela postarat o značné množství politických vězňů. Vojenská jednotka na pomoc výrobě – UMAP, existovala v letech 1964–1967 a představovala první pokus o zavedení kázeňské práce. Tábory UMAP byly uvedeny do provozu v roce 1965 a byly skutečnými koncentračními tábory. V těchto táborech byli věznění všichni potenciální nepřátelé režimu. Tito lidé byli podrobeni krutému týrání, podvýživě a izolaci. Někteří z nich se sami mrzačili, aby mohli z tohoto pekla uniknout. Mnoho z nich vyšlo z táborů se zcela zničenou psychikou. Jedním z programů těchto táborů byla „převýchova homosexuálů.“ Po dvou letech však existence táborů UMAP díky sílícím mezinárodním protestům vedla k jejich uzavření. V roce 1964 byl na ostrově Isla de Pinos zaveden systém nucených prací. Vězňové pracovali za velmi těžkých podmínek v zemědělství nebo v kamenolomech. Brutalita vězeňského režimu postihovala nejen politické vězně, ale i kriminální. Používalo se fyzické i psychické mučení. Strážce používaly hlídací psy, předstíraly popravu, v kárných celách nebyla ani voda ani elektřina. Zatčené, kterým chtěli narušit osobnost, drželi v přísné izolaci.⁸⁹

Jak velmi trefně poznamenává COURTOIS: „Na Kubě platí princip kolektivní odpovědnosti, a tedy i kolektivního trestu. Je to další prostředek nátlaku: nejbližší okolí zatčené osoby společensky trpí za politickou angažovanost svého příbuzného. Jejich děti se nedostanou na univerzitu a životní partneři přijdou o práci.“⁹⁰

Dalším velmi obávaným zařízením je středisko GII v Santiagu de Cuba, které bylo postaveno v roce 1980. Jeho výsadou jsou cely s velmi nízkou nebo naopak vysokou teplotou. Vězni jsou každých dvacet nebo třicet minut buzení. Pokud takové týrání odpírání spánku trvá celé měsíce, tak vězni zcela odříznutí od vnějšího světa vykazují nezvratné psychické poruchy. Úplně nejproslulejším vězením je La Cabaña.

---

⁸⁹ COURTOIS, S., WERTH, N., PANNÉ, J. L., aj., *Černá kniha komunismu II*. Praha, Litomyšl, 1999, s. 191.

⁹⁰ COURTOIS, S., WERTH, N., PANNÉ, J. L., aj., *Černá kniha komunismu II*. Praha, Litomyšl, 1999, s. 192.

Specialitou La Cabani byly kobky velmi malých rozměrů. Toto zařízení bylo uzavřeno v roce 1985. Dodnes je na Kubě v provozu zařízení Boniato, což je vězení s nejvyšší ostrahou a řadí zde neomezeně násilí a desítky politických vězňů zemřelo hladem. Je to vězení odsouzenců na smrt a to jak politických tak i kriminálních vězňů. Desítky vězňů zemřelo na nedostatek lékařské péče. V provincii Camagüey se nachází jeden z největších koncentračních táborů Manbí, kde v osmdesátých letech bylo vězněno přes tři tisíce vězňů. Celý systém má také hospodářský význam. Vězni se podílejí na sklizni cukrové třtiny. Rozvoj sociálních a zemědělských prací pro své stavby z 60% využívá vězně, kteří pracují na desítkách zemědělských statků. Tato zařízení navštívily dokonce desítky vládních hostů a mezi nimi hlavy států jako například Leonid Brežněv, Huari Bumedien a také Francois Mitterand. Každým rokem si žádaly stále náročnější pracovní plány vyšší počty vězňů.⁹¹

S tímto velmi kontrastuje vyjádření samotného Fidela Castra o obviňování z porušování lidských práv, které uvádí MINA: „Nemají a nemůžou mít důkazy o porušování lidských práv na Kubě. O tom jsem mluvil mnohokrát, a pokud to bude nutné, udělám to znovu. Myslím, že neexistuje stát a revoluce s čistší minulostí než Kuba, pokud jde o lidská práva. Je to tradice, která sahá až k době války, tradice absolutního respektu vůči vězňům, a ujišťuju tě, že se v naší zemi s vězněm nikdy fyzicky špatně nezacházelo, nikdy se nesáhlo k mučení, nikdy nedošlo k reakci proti nepřátelům revoluce, nikdy nikdo záhadně nezmizel. Naše historie je čistá, nikdo nemá proti nám důkazy, a nemůže je mít.“⁹²

Tato slova znějí v porovnání s výše uvedeným jako výsměch. Tato reakce Fidela Castra byla na obvinění Komise pro lidská práva OSN z porušování lidských práv na Kubě. Na základě toho bylo iniciováno v této věci vyšetřování ze strany OSN.⁹³

3.2.5 *Ve službách sovětského impéria*

Smrt Ernesta Guevary znamenala konec roztržky se Sovětským svazem. Castro zaujal souhlasný postoj s okupací Československa v roce 1968. Podle něj zájmy socialismu převažovaly nad zájmy národními. Tímto postojem si sovětské představitele

⁹¹ COURTOIS, S., WERTH, N., PANNÉ, J. L., aj., *Černá kniha komunismu II*. Praha, Litomyšl, 1999, s. 192-195.

⁹² MINA, G., *Fidel Castro*. Praha, 2008, s. 255.

⁹³ MINA, G., *Fidel Castro*. Praha, 2008, s. 255.

velmi získal. Systematicky pokračoval v „sovětizaci“ kubánské společnosti. Kubánské hospodářství bylo značně oslabeno, na tom se projevily experimenty jako bezplatná veřejná doprava, telefonní služby atd. V zemi fungovalo přidělové hospodaření, které zaručovalo základní potřeby, ale nebylo to na bázi peněz, ale na bázi směny zboží za zboží nebo služby. Dále fungovala pracovní povinnost, tj. každý musel pracovat a toto prokázat ve svých dokladech. Režim rezignoval na projekt velké přestavby národního hospodářství formou diverzifikace, která by režim zbavila závislosti na pěstování cukrové třtiny. Na konci šedesátých let se prosadila koncepce všestranné podpory co nejvyšší výroby cukru, který měl být následně směňován na trhu RVHP (Rada vzájemné hospodářské pomoci) za další komodity. Politickým spíše než hospodářským cílem se stalo překonání hranice sto milionů tun cukru ve sklizni v roce 1970 a režim byl pro dosažení tohoto cíle ochoten obětovat všechny ostatní hospodářské ukazatele. Zastavil se provoz továren a škol, z nichž se dělníci a studenti účastnili sklizně. Ani toto opatření však k dosažení tohoto cíle nevedlo.⁹⁴

3.2.6 *Sedmdesátá a osmdesátá léta na Kubě*

Kuba, která byla sužována těžkými hospodářskými problémy, neváhala poskytovat všestrannou pomoc Vietnamu po celé období tamější války. Kubánští poradci i vojenské jednotky působili v 70. a 80. letech v některých státech, kde bojovaly v občanských válkách proamerické a prosovětské skupiny. Nejznámějším případem je Angola, kde dokázaly desítky tisíc kubánských vojáků udržet u moci prosovětský režim. V sedmdesátých letech režim skoncoval s otevřeností kulturní éry. Ideologizace umění, známá ve východní Evropě, se v té době projevila i na Kubě. Přes všechny problémy si režim uchovával u výrazné části kubánské veřejnosti nemalou autoritu, zejména díky síle a charismatu Fidela Castra. Čas od času režim umožňoval masový odchod Kubánců, kteří byli nespokojeni s hospodářskou nebo politickou situací. V polovině osmdesátých let nabídl režim možnost drobného podnikání a prodeje zemědělských přebytků na volném trhu. Reformy byly brzy zrušeny a reformní úsilí Michaila Gorbačova sledoval Castro se značným pohoršením a vývoj ve východní Evropě se mu velmi nezamlouval.⁹⁵

---

⁹⁴ OPATRŇY, J. *Kuba*. Praha, 2002, s. 78.

⁹⁵ OPATRŇY, J. *Kuba*. Praha, 2002, s. 78-79.

Castro rozdíl mezi socialistickými zřízeními vnímal podle OPATRNEHO takto: „Zdůrazňoval odlišnou genezi socialistického zřízení na Kubě a ve východní Evropě, kam nové společenské zřízení dopravily sovětské tanky. Tvrzení, že si Kuba zvolila socialismus dobrovolně, ovšem neodpovídalo realitě ani v roce 1960, ani později. Kubu donutila přijmout spolupráci se Sovětským svazem, a tím i model sovětské společnosti, politika Spojených států, jejichž veřejně proklamovaný program „ochrany demokratických principů“ doprovázela spolupráce i s těmi nejhoršími diktátorskými režimy, pokud vycházely vstříc americkým ekonomickým a vojenským zájmům.“⁹⁶

K velké krizi došlo na Kubě až po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991. Ten kubánskému socialistickému experimentu poskytoval finanční zajištění po téměř tři desetiletí stejně jako vojenskou bezpečnost. Varováním však bylo už jmenování Michaila Gorbačova generálním tajemníkem v březnu 1985. Byl v té době ještě relativně mladým reformátorem, ale jeho příchod byl pozorován se značnou nedůvěrou. Došlo také k oslabení sovětské vojenské záruky, která především díky geografickému rozdílu obou zemí ztrácela na své účinnosti. O tom se přesvědčil už v roce 1982 při jednáních v Moskvě s Jurijem Andropovem Raúl Castro, který měl na starosti obranu Kuby. Co se týká ekonomiky, tak Kubánci přejímaly rady od předních sovětských ekonomů již od začátku sedmdesátých let. Od roku 1972 měla Kuba úzce svázanou ekonomiku se Sovětským svazem jako člen RVHP. Ekonomický růst trval od poloviny sedmdesátých do poloviny osmdesátých let. Potom začala kubánská ekonomika ochabovat a Kuba čelila vážné krizi. Nedostávalo se tvrdé měny. Nízké ceny cukru na světovém trhu a léta sucha a hurikánů, to vše snížilo kubánské příjmy zahraniční měny. V únoru 1986 Castro předložil revidovaný ekonomický program, který částečně opouštěl mnohé ze starého sovětského modelu. Hlavními body bylo vyrovnat se s krizí v zahraničním obchodě a zajistit snížení závislosti země na dovozu.⁹⁷

3.2.7 Kuba po kolapsu Sovětského svazu na začátku devadesátých let

Kolaps Sovětského svazu a dalších režimů ve východní Evropě zasáhl kubánskou ekonomiku velmi těžce a západní analytici dokonce předpovídali úplné zhroucení kubánskému hospodářství. Vlastně už od roku 1986 klesal objem přímé

⁹⁶ OPATRNÝ, J. *Kuba*. Praha, 2002, s. 79.

⁹⁷ GOTT, R. *Nové dějiny*. Praha, 2005, s. 340-341.

sovětské pomoci. Z kubánského trhu zmizelo spotřební zboží. Dalším velkým problémem byl pokles dodávek ruské ropy. Energetická soustava byla závislá na tepelných elektrárnách, které spalují ropné deriváty. Snížení dodávek ropy přineslo totální ochromení výroby elektrické energie. Během dne docházelo k vypínání elektrického proudu. Došlo k praktické likvidaci osobní i hromadné dopravy a kolo se stalo každodenní součástí života většiny Kubánců. Rapidně klesala produkce cukru. V tomto období podle některých údajů využíval kubánský průmysl pouze 20% ze své kapacity. Vázlo také potravinové zásobování a na příděl byl jen chléb, cukr a rýže. Chybělo maso, mléko i vejce.⁹⁸

OPATRŇÝ popisuje tehdejší situaci na Kubě takto: „Castro došel po zhodnocení vývoje ve východní Evropě nepochybně k názoru, že každá reforma vede k destrukci systému, a od počátku 90. let prosazoval jeho režim politiku pozvolného a kontrolovaného navazování ekonomických kontaktů s vnějším světem bez vnitřních reforem. V rámci tohoto programu byly zakládány nové podniky se zahraniční účastí pod kontrolou státu, které měly zajistit Kubě dostatek deviz. Stejnému cíli sloužila legalizace vlastnictví dolaru, zaměřená na získávání peněz ze Spojených států prostřednictvím emigrantů posílajících příbuzným a známým značný objem finančních prostředků.“⁹⁹

Vláda velkou pozornost věnovala turistickému průmyslu. Byla vybudována řada hotelů například ve spolupráci s kanadskými a španělskými cestovními kancelářemi. Kuba byla ve světě představována jako turistický ráj se specifickou kulturou. Krize byla však tak hluboká, že ani pokusy částečně legalizovat oblast soukromého podnikání v malých rodinných podnicích nepřinesl velký úspěch. Výsledkem vzniklého napětí byla nová vlna emigrace v roce 1994. Lidé ostrov hromadně opouštěli na primitivních vorech. Došlo k jednání mezi USA a Kubou, které přineslo to, že Američané se zavázali přijímat pouze omezený počet emigrantů. Řada odborníků na kubánskou problematiku s jistou nadsázkou tvrdí, že bez pomoci USA by Castrův režim ve své současné podobě už neexistoval.

MINA shrnuje situaci po rozpadu Sovětského svazu takto: „S rozpadem Sovětského svazu a krachem socialismu ve východní Evropě Kubu postihne hrozivý a

---

⁹⁸ OPATRŇÝ, J. *Kuba*. Praha, 2002, s. 81.

⁹⁹ OPATRŇÝ, J. *Kuba*. Praha, 2002, s. 82.

nečekaný kolaps v zahraničních hospodářských vztazích. Mnoho základních výrobků, které se dosud vyměňovaly za jiné zboží a služby (cukr, nikl, zdravotní péče, léky vyrobené kubánskou biotechnologií), bylo nutno ze dne na den platit v dolarech. Země se dostává do období těžkého hospodářského poklesu a je nucena vyhlásit přísná úsporná opatření a zahájit reorganizaci hospodářství. Skutečnost zhoršuje hospodářská blokáda ze strany Spojených států. Začíná takzvané speciální období, které skončilo v posledních měsících roku 1995.“¹⁰⁰

3.2.8 *Současná Kuba*

Ani začátkem nového tisíciletí nedošlo na Kubě k žádným proměnám. Ekonomika sice překonala krizi 90. let, ale její růst je sice stabilní, ale poměrně malý. Významný je především turistický ruch. Řady odpůrců režimu rozšířili bývalí Castrovi stoupenci. Přes všechny otazníky posledních let pomáhá Castrovi ekonomická stabilizace spolu s rétorikou proti USA udržovat i nadále politickou moc. Kuba představuje jednoho z posledních obránců socialismu a odpůrců USA na celém světě. Přesto si režim udržuje sympatie lidí, pro které zůstává i přes nepochybně tragické důsledky nadějí na řešení krizí současného světa.¹⁰¹

Popis kubánského totalitního režimu bych uzavřel větou, kterou uvádí OPATRŇÝ: „Třebaže Fidel Castro svým intelektem, kvalitou vzdělání a politickými zkušenostmi i ambicemi představitele jiných socialistických států nepochybně daleko převyšoval, jeví kubánský socialismus, zcela jistě v oblasti výše zmiňovaných lidských práv, stejné rysy jako socialismus v bývalém Sovětském svazu, Německé demokratické republice či Československu.“¹⁰²

---

¹⁰⁰ MINA, G., *Fidel Castro*. Praha, 2008, s. 311.

¹⁰¹ OPATRŇÝ, J. *Kuba*. Praha, 2002, s. 85.

¹⁰² OPATRŇÝ, J. *Kuba*. Praha, 2002, s. 85.

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo popsat rozdíl mezi totalitním režimem v Sovětském svazu a totalitním režimem na Kubě. Byla použita metoda historická a částečně deskriptivní. Téma práce jsem si vybral z různých důvodů. Jedním z nich byl sovětský totalitní režim a jeho hlavní představitel Josef Vissarionovič Stalin. Zajímalo mě jakým způsobem se tento podle mého názoru nepřiliš inteligentní člověk mohl tak snadno dostat k moci a udržet se u ní tak dlouhou dobu a prakticky ovládnout půl světa. Mým úkolem bylo sovětský režim porovnat s kubánským a sledovat vznik, vývoj a průběh. Dále jsem v popisech obou režimů věnoval velký prostor jak J. V. Stalinovi tak F. Castrovi. Velkou část práce jsem se věnoval komunistické ideologii, porušování lidských práv v obou zemích, vězeňskému systému i ekonomice.

Značný prostor jsem věnoval druhé světové válce a karibské krizi. Postupně jsem docházel k názoru, že v Sovětském svazu komunistický režim v podstatě neexistoval a neskutečně krutý teror, násilná kolektivizace a neuvěřitelný Stalinův kult osobnosti byl spíše důsledkem jeho duševní nemoci než důsledkem komunistické ideologie. Výsledkem jeho stihomamu bylo zavraždění téměř dvaceti milionů lidí. Teror se dotýkal především neruských obyvatel Sovětského svazu. Stejně nepochopitelné jsou pro mě i obrovské deportace mnoha národnostních menšin z celého Sovětského svazu, což je poněkud paradoxní z toho důvodu, že sám Stalin nebyl Rusem, ale Gruzíncem. Průběh druhé světové války značně ovlivnilo i to, že obrovské množství sovětských občanů zradilo svoji zemi a odešlo bojovat na německou stranu. Němečtí okupanti byli v mnoha zemích násilně přidružených k Sovětskému svazu vítáni naopak jako osvoboditelé. V průběhu mé práce jsem došel k názoru, že Sovětský svaz sice patřil k vítězům války, ale jeho občané následky války trpěli více než poražení. Velmi důležitou událostí bylo odhalení Stalinova kultu osobnosti.

V druhé části mé práce jsem se věnoval popisu kubánského totalitního režimu a osobnosti Fidela Castra. Kuba byla před socialistickou revolucí poměrně prosperující zemí a je pro mě nepochopitelné, že Castro získal lidovou podporu a dostal se k moci, u které je v podstatě dodnes. Došlo k obrovskému napětí mezi Kubou a Spojenými státy a tohoto následně využil Sovětský svaz, který nabídl Castrovi úvěr a hospodářskou pomoc. S pomocí Sovětského svazu se Castro celou dobu snažil svůj režim chránit a naopak díky geografické blízkosti USA byl prostředníkem Sovětského svazu v tzv.

studené válce. Po roce 1962 se Castrův režim od svých sovětských spojenců částečně vzdálil a s nadějí se obracel k Číně. Vztahy obou zemí se na konci šedesátých let výrazně zlepšily. Castro například zaujal souhlasný postoj s okupací Československa a tímto postojem si svoje sovětské spojence velmi získal. V sedmdesátých letech důsledně pokračoval v „sovětizaci“ kubánské společnosti. Kubánské hospodářství bylo díky Castrovým experimentům značně oslabeno a na pomoci Sovětského svazu i jiných socialistických zemí bylo zcela závislé. Přes všechny problémy si režim u kubánské veřejnosti uchovával značnou oblibu. Toto bych asi nejvíce přisoudil nespornému charismatu a síle Fidela Castra. Kubu byla donucena přijmout spolupráci Sovětského svazu především díky politice USA, která jí odsoudila k částečné izolaci.

Kuba měla úzce svázanou ekonomiku se Sovětským svazem od roku 1972 jako člen RVHP. Po roce 1986 však začal objem pomoci Kubě klesat a to bylo způsobeno podle mě nástupem Michaila Gorbačova k moci. Dalším problémem byl pokles ruské ropy. Kolaps Sovětského svazu a dalších režimů ve východní Evropě znamenal těžkou ránu kubánské ekonomice a trvalo několik let, než došlo opět k ekonomickému růstu. Podle mého názoru má na tento růst podíl turistický ruch. Fidel Castro postupně začal navazovat ekonomické kontakty s vnějším světem.

Dnes Kuba představuje jednoho z posledních obránců socialismu na světě. Fidel Castro svým intelektem, vzděláním, zkušenostmi a svými ambicemi sice podle mě většinu jiných hlavních představitelů socialistických států značně převyšoval, ale přesto kubánský socialismus porušoval lidská práva stejně jako sovětský a ostatní socialistické režimy na celém světě a je varováním do budoucna pro celý svět.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BABEROWSKI, J. *Rudý teror*. Praha: Brána s.r.o., 2004. 221 s. ISBN 80-7243-216-8.
2. BUTLER, R. *Nástroje stalinského teroru*. Praha: Svojtka Co., s.r.o., 2010. 192 s. ISBN 978-80-7352-602-3.
3. COURTOIS, S., WERTH, N., PANNÉ, J.L., PACZKOWSKI, A., BARTOŠEK, K., MARGOLIN, J.L., *Černá kniha komunismu I*. Praha, Litomyšl: Ladislav Horáček – Paseka, 1999. 407 s. ISBN 80-7185-194-9.
4. COURTOIS, S., WERTH, N., PANNÉ, J.L., PACZKOWSKI, A., BARTOŠEK, K., MARGOLIN, J.L., *Černá kniha komunismu II*. Praha, Litomyšl: Ladislav Horáček – Paseka, 1999. 311 s. ISBN 80-7185-195-7.
5. DE VILLA, J., NEUBAUER, J. *Máximo Líder*. Praha: Euromedia Group, k.s. – Ikar, 2007. 261 s. ISBN 978-80-249-0939-4.
6. GOTT, R. *Nové dějiny*. Praha: BB/art s.r.o., 2005. 460 s. ISBN 80-7341-678-6.
7. KURLANSKY, M. *1968 Rok, který otřásl světem*. Praha: Slovart, s.r.o., 2007. 488 s. ISBN 978-80-7391-026-6.
8. MINA, G. *Fidel Castro*. Praha: Columbus s.r.o., 2008. 312 s. ISBN 978-80-7249-176-6.
9. MOULIS, V. *Běsové ruské revoluce*. Praha: Dokořán s.r.o., 2002. 205 s. ISBN 80-86569-07-1.
10. MURAVCHIK, J. *Nebe na zemi*. Praha: BB/art s.r.o., 2002. 375 s. ISBN 80-7341-016-8.
11. OPATRŇY, J. *Kuba*. Praha: Libri, 2002. 100 s. ISBN 80-7277-089-6.
12. TUCKER, C. R., *Stalin*. Liberec: Dialog, 1995. 498 s. ISBN 80-85843-27-7.
13. TZOULIADIS, T. *Opuštění*. Praha: BB/art s.r.o., 2010. 454 s. ISBN 978-80-7381-736-7.
14. REES, L. *Druhá světová válka Za zavřenými dveřmi*. Praha: Euromedia Group, k.s., 2009. 431 s. ISBN 978-80-242-2550-0.
15. KAPLAN, K., PACL, V., *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice: Actys, 1993. 191 s. ISBN 80-901234-2-2.
16. JONES, H. *Zátoka sviní*. Praha: BB/art s.r.o., 2009. 287 s. ISBN 978-80-7381-634-6.
17. AXELL, A. *Válka a Stalin*. Praha: Naše vojsko, s.r.o., 2009. 244 s. ISBN 978-80-206-1072-0.
18. POLIŠENSKÁ, M. *Čechoslováci v Gulagu*. Praha: Libri, 2006. 510 s. ISBN 80-7277-315-1.
19. GLANTZ, D. M., *Obléhání Leningradu*. Praha: Pavel Dobrovský – BETA, 2007. 270 s. ISBN 978-80-7306-321-4.

20. VORONOV, V. *Sluhové lidu*. Brno: JOTA, s.r.o., 2005. 374 s. ISBN 80-7217-358-8.

SEZNAM ZKRATEK

GPU – sovětská tajná služba v letech 1922-1923

OGPU – sovětská tajná služba v letech 1923-1934

NKVD – sovětská tajná služba v letech 1934-1946, lidový komisariát vnitra

KGB – hlavní sovětská tajná služba v letech 1954-1991

CIA – zpravodajská služba USA se špionážním polem působnosti

USA – Spojené státy americké

UMAP – kubánská vojenská jednotka na pomoc výrobě

GII – vězeňské středisko v Santiagu de Cuba založené v roce 1980

OSN – Organizace spojených národů

RVHP – Rada vzájemné hospodářské pomoci

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

KLDR – Korejská lidově demokratická republika